

İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA SUÇLULARIN GERİ VERİLMESİ*

Av. Coşkun Necmi SAVAŞ**

* Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK-ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

** A.Ü. Sos. Bil. Ens. Kamu Hukuku (Ceza ve Ceza Usul Hukuku) Doktora Öğrencisi.

ÖZ

Suçluların geri verilmesi uluslararası adli yardımlaşmada en önemli araçlardan biridir. Suçluların geri verilmesi ile insan hakları arasında günümüzde çok ciddi bağlantı mevcuttur. 2. Dünya Savaşından sonra, temel insan hakları ile ilgili birçok uluslararası belge ve sözleşme kabul edilmiştir. SİDAS (Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi), içerisinde insan hakları konularını da barındıran taraf olduğumuz önemli bir uluslararası sözleşmedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu birçok kararında, suçlunun geri verileceği ülkede insan hakları riski mevcut ise, geri verme talebinin kabul edilmemesi gerektiğini bildirmektedir. Konu 5238 sayılı Türk Ceza Kanununda (madde 18) yetersiz şekilde düzenlenerek sadece “ayrımcılık yasağı”, “işkence yasağı” çerçevesinde yer almıştır. “Etkili başvuru hakkı”, “bireysel başvuru hakkı”, “özgürlük ve güvenlik hakkı”, “adil yargılanma hakkı”, “aile yaşamına saygı hakkı” ve diğer temel insan hakları konuları yer almamıştır. İnsan hakları ile ilgili sözleşmeler artık ulusal hukukumuzun bir parçasıdır. (Anayasa 90/son) Bu gibi sebeplerden dolayı konu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Suçluların Geri Verilmesi, İnsan Hakları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, Türk Ceza Kanunu.*

HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF EXTRADITION

ABSTRACT

Extradition is one of the most important instruments of international judicial assistance. In our study, human rights discusses the relation between extradition . Extradition and human rights are closely related. After World War II, the foundation human rights has been adopted in many international documents and conventions. European Convention on Extradition is an important one of these contracts in which we are a party. If offender's human rights at risk in the country which he will be extradited, such a request is no longer acceptable. The European Court of Human Rights, the United Nations Commission on Human Rights decided in favor of this many times. The issue is inadequately addressed in Turkish Penal Code 5238 (Article 18) . Turkish Penal Code, addresses the subject only within the framework of the " Non-discrimination principle " and " prohibition of torture " . " Right to an effective remedy " , " Right of individual communication, " " Right to liberty and security " , " the right to a fair trial " , " right to respect for family life " and other foundation human rights issues are not included in the article. Conventions related to human rights is part of our national law .(Constitution 90/end). Primarily the above items are the reasons why we study this issue.

Keywords: *Extradition, Human Rights, The European Court of Human Rights, the United Nations Commission on Human Rights, Turkish Penal Code.*

GİRİŞ

İnsan hakları ile ilgili temel belgelerinin kabul edilmesi, insan haklarının uluslararası standartlarını belirleyerek, bunları korumayı gerçekleştirme mekanizmalarının temelini ortaya çıkarmıştır. Bu durum, söz konusu hukuki kurumun içeriğini önemli ölçüde etkilemiştir. 1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS),^[1] 1966 tarihli BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MvSHS),^[2] 1984 tarihli BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Sözleşme^[3] v.s. gibi uluslararası sözleşmeler, geri verme hakkında belirli düşüncelerin değişmesine sebep olmuş, geri vermeyle ilgili suçla mücadele konusunda işbirliğinin gerçekleştirilmesi çerçevesinde, insan haklarının güvence altına alınması zorunluluğunun kabul edilmesini gerektirmiştir.^[4]

Suçluların geri verilmesi kurumunun gelişiminde uluslararası işbirliğinin yeni şekillerinin oluşması sonucunda birbirine zıt eğilimler açık şekilde ortaya çıkmıştır. Bir taraftan devletlerin uluslararası suçluluğa karşı mücadelede zorunluluğu, diğer taraftan geri verme ile ilgili durumlarda temel insan haklarının ihlal edilmemesi.

Genel olarak suçluluğa karşı mücadelede çeşitli hukuki kurumlardan yararlanılmasında, evrensel olarak kabul edilmiş insan hakları ihmal edilemeyeceği gibi, duruma uygun zorunlu önlemler uygulanan kişiler hakkında kesin hukuki güvencelerin verilmesi gerekmektedir.^[5]

Belirtilen yaklaşım uluslararası yargı organlarının kararlarında defalarca yer almıştır. Örneğin, “*Tomasi v. France*” kararında AİHM, terör suçu söz konusu olsa bile, suçluluğa karşı mücadelenin mutlak zorunluluğu ve kovuşturulması için gereklilikler, kişinin fiziki bütünlüğüne ilişkin korumaya sınırlama getirilmesine neden olamayacağını belirtmiştir.^[6]

Dikkat etmek gerekir ki, geri verme prosedürüne muhatap kalan kişinin haklarının korunması çoğu kez doğrudan gerçekleşmemekte, AİHS veya MvSHS

[1] 6366 sayılı onay kanunu; 19.03.1954 tarih ve 8662 sayılı R.G.

[2] 5468 sayılı onay kanunu; 18.06.2003 tarih ve 25142 sayılı R.G.

[3] 3441 sayılı onay kanunu; 29.04.1988 tarih ve 19799 sayılı R.G.

[4] Örneğin, BM Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme’de, (Madde 14) “*Bu Sözleşmeye uygun olarak gözaltına alınan ya da hakkında herhangi bir önlem alınan ya da yargı süreci sürdürülen herhangi bir kişiye, topraklarında bulunan devletin hukukuna ve uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası hukukun uygulanabilir hükümlerine uygun bir şekilde bütün hak ve garantilerden yararlandırma dahil, adil bir muamele sağlanacaktır.*” denilmiştir.

[5] THAN C./ SHORTS E., International Criminal Law and Human Rights. L., 2003. s.194-198.

[6] “*Tomasi v. France*”, ECHR, 27.8.1992, Paragraf 115. KAYA İbrahim, Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk, USAK Yayınları Ankara 2005, s. 207.

gibi bölgesel ve evrensel uluslararası mekanizmalarda öngörülen haklardan yararlanılarak dolaylı olarak yerine getirilmektedir. Bu sözleşmelerin hiç biri, suçluların geri verilmesinde kişi haklarının korunması ile ilgili özel kurallara yer vermemiştir.^[7]

Ancak AİHS metninde suçluların geri verilmesi konusuna özel önem vermemekle birlikte, “yaşama hakkı” (madde 2), “işkence yasağı” (madde 3), “özgürlük ve güvenlik hakkı” (madde 5), “adil yargılanma hakkı” (madde 6), “suç ve cezaların geriye yürümezliği ilkesi” (madde 7),^[8] “aile yaşamının korunması” (madde 8), “etkili başvuru hakkı” (madde 13), “ayrımcılık yasağı” (madde 14) ve “ölüm cezasının kaldırılması”nın (AİHS’ne Ek 6 ve 13 No’lu Protokoller), geri vermeyle ilgisi bulunmaktadır.^[9]

A. ÖLÜM CEZASI YASAĞI

Ölüm cezası, mahkumun hayatının belirli bir şekilde sona erdirilmesi suretiyle infaz edilen ceza türüdür. Davanın açıldığı andan infaz anına kadar sanığa büyük manevi acı veren ve bedensel bir ceza olan ölüm cezası, insan hayatını sona erdiren bir fiilin uygulanmasını gerektirdiğinden, infaz usulü ne olursa olsun şiddet içerir.^[10] Bu ceza türü günümüz Batı Avrupa hukukunda artık bulunmamaktadır.

Ülkemizde ise, 3.8.2002 tarih ve 4771 sayılı Kanun’da (madde 1), savaş halinde ve çok yakın savaş tehdidinde işlenen suçlar hariç ölüm cezası kaldırılmıştır. 14.7.2004 tarih ve 5218 sayılı Kanun ile de ölüm cezası ilga edilmiştir. Ancak AİHS’ne Ek 13 No.lu Protokol’ün uygun bulunmasına dair kanun çıktıktan sonra ölüm cezası istisnasız olarak kaldırılmış olmaktadır.^[11]

[7] AİHS’de suçluların geri verilmesi, sadece, “özgürlük ve güvenlik hakkını” düzenleyen hükümde (madde 5/1-f’de, geri verme işlemlerinin yürütülmekte olması nedeniyle kişinin yakalanabileceği ve tutuklanabileceği şeklinde) geçmektedir.

[8] Madde başlığında, “cezaların yasallığı” şeklinde ifade edilmiştir.

[9] AİHS’nde sınırışı etmeye ilişkin açık düzenleme olmamasına rağmen, sınırışı işleminin de AİHS’ne (madde 2, 3, 5, 8, 13 ve 14) aykırı olabileceği ve bu durumun taraf devletlerin AİHS’ndeki yükümlülüklerinin ihlali anlamına gelebileceği kabul edilmekte, AİHS’nin 2., 3., 5., 8., 13.(5) ve 14. maddelerine aykırılık var ise, bu durum sınırışı işlemini gerçekleştiren devletin sorumluluğuna yol açabilmektedir. EKŞİ, Nuray, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Sınırışı Edilmelerini Engelleyen Haller, İstanbul Barosu Dergisi C. 82, Sayı 6, İstanbul 2008, s. 2832.

[10] ARTUK Mehmet Emin, “Ölüm Cezası”, Ceza Hukuku Makaleleri, İstanbul 2002, ss. 71-93; FEYZİOĞLU Metin, “Ölüm Cezası Üzerine Düşünceler ve Anayasa Değişikliği İle 4771 Sayılı Kanun’un Getirdiği Yeni Düzenlemeler”, http://www.turkhuksitesi.com/makale_68.htm (E.T. 12.12.2009).

[11] GEMALMAZ Mehmet Semih, “Türkiye’de Ölüm Cezasının Kaldırılması: Son Gelişmeler”, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 08, Eylül 2006, s.17-18. 13 No. lu Ek Protokol gereği, Askeri Ceza Kanunu’ndaki ölüm cezalarının da kaldırılması gerekmektedir.

SİDAS'nde (madde 11), “*Talep eden tarafın kanununda iade talebine sebep olan fiilin ölüm cezasını müstelzim olmasına mukabil kendisinden iade talep edilen tarafın mevzuatında ölüm cezasının bulunmaması veya bu memlekette işler cezasının umumiyetle tatbik edilmemesi halinde ancak talep eden taraf ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair talep edilen tarafa کافی teminat verdiği takdirde iade yapılabilir*” denilmiştir. [12] TCK'nda bu konuda bir hüküm bulunmamaktadır.

1983 tarihli Alman Ceza Konularında Adli Yardımlaşma Kanunu'nda (madde 8), mevzuatında ölüm cezası hükmü bulunan bir devlete suçlunun geri verilmesinin, infazın yapılmayacağına dair teminat alınması halinde mümkün olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de ölüm cezasının kaldırılmadığı dönemde, Türkiye tarafından verilen teminatlar yeterli olarak kabul edilmemiştir. [13]

Askeri Yargıtay Daireler Kurulu bir kararında, geri verilen kişinin yargılanması sonucu uygulanacak hükmün ölüm cezasını gerektirdiği durumda, geri veren devletten muvafakat alınması, muvafakatin alınmaması durumunda yargılamanın durdurulmasına karar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. [14]

1. MvSHS Yönünden Yaşamın Geri Verme İle İlişkisi

MvSHS^[15] yaşama hakkını düzenlemekte, fakat ölüm cezası istisnasına yer vermektedir. Aynı maddede, ölüm cezasının verilmesi ve uygulanmasında sınırlamalar öngörmüştür. Bunlar, AİHS'ndeki sınırlamalara benzemektedir.

[12] Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS), 18.11.1959 tarih ve 7376 sayılı onay kanunu, RG. 26.11.1959. Sözleşme'nin görüşülmesi sırasında, “*Türk Hükümeti, memleketimizde ölüm cezasının başka bir cezaya çevrilebilmesi için Büyük Millet Meclisi'nin bu hususta bir kanun çıkarması ile mümkün olduğunu ve bu itibarla kendisinden suçluyu istediği devlet, Türk Hükümeti'nin vereceği teminatın, bu hususta meclise, o devletin talebi üzerine, ölüm cezasının başka bir cezaya çevrilmesi hususunda bir kanun teklifine münhasır olabileceğini beyan etmiştir.*” Bu beyan resmi kayıtlarda da yer almıştır. Zaten Türkiye, 11. maddeye koyduğu ihtirazi kayıta da bunu vurgulamıştır. TEZCAN, Durmuş/ERDEM, M. Ruhan /ÖNOK, R. Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara 2009., s. 267.

[13] ÜNVER Yener, “*Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi ve Türkiye*”, Anayasa Yargısı Dergisi, No 17, Ankara 2000, s. 418.

[14] 10.10.1991 tarih ve 1991/106–118 E.K sayılı Askeri Yargıtay Daireler Kurulu “*yargılama sırasında sanığın eylemi, iade taleplerinde belirtilen, kasten adam öldürmek yerine, TCK'nun 450/4. maddesinde tanımlanan, taammüden adam öldürmek eylemine fer'i iştirak olarak kabul edilmiş ve yerel mahkemece bu yönde hüküm kurulmak suretiyle sanık mahkum edilmiştir ... bu durumda sanığın suç niteliğinin değişmesi nedeniyle SİDAS'nin 11. maddesi kapsamına giren ve iadesinin mümkün olmadığı başka bir eylemden dolayı... yargılamaya devam edilebilmesi için iade eden ülkeden muvafakat talep edilmesi, muvafakat verilmemesi durumunda yargılamanın ve tüm usulü işlemlerin durdurulmasına karar verilmesi gerektiği...*” gerekçesiyle hükmü bozmuştur.

[15] Madde 6. Yaşama hakkı “*1. Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Bu hak hukuk tarafından korunur. Hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz. 2. Ölüm cezasını kaldırmamış ülkelerde, suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan hukuka uygun olarak ve bu Sözleşme ile Soykırım Suçunun önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin*

MvSHS'ne Ek 2. Seçmeli Protokol'de, ^[16] taraf devletlerde kimsenin ölüm cezasının infaz edilmemesini ve ölüm cezasını kaldırmak için gereken her türlü önlemi almalarını; ancak, savaş zamanında işlenen askeri nitelikteki çok ciddi suçlarla ilgili ölüm cezası verilebileceğine dair devletlerin çekince koyabilmelerine imkân tanımaktadır.

BM İnsan Hakları Komitesi, "*Reid v. Jamaika*" kararında, MvSHS hükümlerine uyulmadan yapılan yargılamada, ölüm cezası verilmesinin insan hakları ihlali olduğunu belirtmiştir. Komite'nin "*yaşama hakkı*" ile ilgili Genel Yorumu'nda, MvSHS'ndeki ölüm cezası hükmü verilirken, "*bağımsız bir mahkeme tarafından adil yargılanma, suçsuzluk karinesi, savunmaya yönelik asgari güvenceler ve daha yüksek bir mahkemede temyiz hakkı dahil, Sözleşme'de belirtilen usule ilişkin güvencelere uyulması gerektiğini ifade etmektedir.*" ^[17] demektedir.

"*Kindler v. Canada*" kararında BM İnsan Hakları Komitesi, ^[18] ABD'nin Kanada'dan suçlunun geri verilmesi talebinin kabul edilmesinden sonra, bu kişinin başvurusu üzerine Komite, "*yaşama hakkı*" ile ilgili Genel Yorumları'na ^[19] atfen üye devletlerin ölüm cezasını kaldırmakla yükümlü olmadıklarını, ancak onun uygulanmasını sınırlandırmakla yükümlü olduklarını belirtmiş; uluslararası hukukun gelişimi ve ölüm cezasının kaldırılması eğilimlerinin, BM Genel Kurulu'nun MvSHS'ne 2. Ek Protokol'ü kabul etmesiyle gösterdiğini, yaşama hakkına "*keyfi şekilde*" müdahale edilememesini (madde 6/1), ağır suçların çoğunluğu için ölüm cezasının uygulanmasını yasaklamayan (madde 6/2) ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini, ABD'nin yapılan yargılamada MvSHS'nde (madde 14) yer alan "*adil yargılanma hakkını*" dikkate aldığını, geri verme kararında bu hususların araştırıldığını, Kanada'nın ölüm cezasını

hükümlerine aykırı olmayacak biçimde, sadece çok aşırı suçlar için ölüm cezası verilebilir. Bu ceza sadece yetkili mahkeme tarafından verilen nihai karardan sonra infaz edilebilir. 3. Yaşamdan yoksun bırakmanın bir soykırım suçunu oluşturması halinde, bu maddedeki hiç bir hüküm, bu Sözleşmeye Taraf bir Devlete Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin hükümlerine göre üstlendiği yükümlülüklerini azaltma yetkisi verdiği şeklinde anlaşılabilir. 4. Ölüm cezasına mahkum olan bir kimse bağışlanması veya cezasının hafifletilmesini isteme hakkına sahiptir. Her olayda ölüm cezasının affı, bağışlama veya hafifletme verilebilir. 5. Yaşı on sekizden küçük olan kimselere işledikleri suçlar nedeniyle ölüm cezası verilemez; hamile kadınların ölüm cezaları infaz edilemez. 6. Bu maddedeki hiç bir hüküm, ölüm cezasının bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet tarafından kaldırılmasını engellemek veya ertelemek için ileri sürülemez."

[16] 11.07.1991 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

[17] DOĞRU Osman, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C. 4, İstanbul 2008, s. 627; BM İnsan Hakları Komitesi'nin 250/1987 No.lu kararı ve General Comment No 6 [7] <http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/ic.ocalan-turkiyedavasi.htm&query=iade%20geri%20verme#fm> (E.T. 12.12.2009)

[18] "*Kindler v. Canada*", Communication No. 470/1991, U.N. Doc. CCPR/C/48/D/470/1991 (1993). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/html/dec470.htm> (E.T. 12.12.2009)

[19] General Comment No 6 [16] of 27 July 1982. Para. 6.

kaldırmasının geri verme hakkındaki yükümlülüklerinden kurtulması anlamına gelmeyeceğini, MvSHS hükümlerinin, ölüm cezası nedeniyle mutlak surette geri vermeden kaçınmasını gerektirmediği hükmüne varmıştır.

2. AİHS Yönünden Yasağın Geri Verme İle İlişkisi

AİHS’nde de, MvSHS’nde olduğu gibi, yaşama hakkı güvence altına alınmaktadır.^[20] Ancak, Sözleşme ilkelerinden kabul edilen bazı sınırlamalara dikkat edilmesi zorunludur. Burada da ölüm cezasının çok ciddi suçlar için keyfi olmamak üzere verilmesi, cezanın işlenen suç ile orantılı olması,^[21] suç ve cezaların geriye yürümezliği ilkesine uygun olması, ayırimcılık yasağı, işkence yasağının ihlal edilmemesi gerekmektedir.^[22]

AİHS’ne Ek 6 No’lu Protokol^[23] ise, taraf devletlerin kanunlarında savaş zamanı veya çok yakın savaş tehdidi durumunda işlenmiş olan fiiller hariç ölüm cezasının öngörülemediğini belirtmiştir. Yine Ek 13 No’lu Protokol^[24] ise ölüm cezasını mutlak ve istisnasız bir biçimde kaldırmıştır.

Ölüm cezasının uygulanacağı bir ülkeye suçlunun verilmesi AİHS’e aykırı değildir. AİHS hükümlerinde, talep eden ülkeye ölüm cezası nedeniyle suçlunun geri verilemeyeceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. AİHM, kişinin ölüm cezası tehdidi bulunan bir ülkeye geri vermenin AİHS’e (madde 2) aykırılık oluşturmayacağını kabul etmiştir. Ancak bir çok defa geri verme açısından bazı özel durumlarda, işkence ve diğer kötü muamele yasağının (madde 3) ihlali

[20] Yaşama Hakkı -Madde 2 “1. Herkesin yaşama hakkı yasanın korunması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez. 2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurma kesin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz: a) Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması için; b) Usulüne uygun olarak yakalamak için veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için; c) Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için.”

[21] AİHM, fiilin ağırlığı ile verilen ceza arasında açıkça bir orantısızlığın bulunduğu durumlarda belirli bir denetim ve müdahale yetkisi kullanmaktadır. “Ali ve Ayşe Duran v. Türkiye”, Başvuru no. 42942/02, 08.04.2008, para. 66. İnsan Hakları Bülteni, İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Eylül 2009, Sayı 7, s. 6.

[22] GÖREN Zafer, “Yaşama Hakkı ve Ölüm Cezası”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5, Sayı:10, Güz 2006/2, s.67-97.

[23] 4913 sayılı “11 Nolu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesine Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Ek 6 No.lu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun”, 17.9.2003 tarih ve 5232 sayılı R.G.

[24] “İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesine Ek, Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına Dair 13 No’lu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun”, 12.10.2005 tarih ve 25964 sayılı R.G.

olduğuna karar vermiştir.^[25] Ayrıca, Ek Protokollerin (6 ve 13 No.lu) kabulünden sonra bu tür durumlarda geri verme talebinin kabul edilmemesi gerekir.

Örneğin, 1989 tarihli “*Soering*” kararında, ölüm cezasına çarptırılan kişinin İngiltere’den ABD’ye geri verilmesi ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Komisyonu verdiği kararda, ölüm cezası verilmesinin geri vermeye engel olmadığını, hükümlünün kişisel durumu (özellikle yaşı ve ruhsal durumu), suç ve ceza arasındaki oran, ölüm hücreindeki koşullar, infaza kadar geçen sürenin uzunluğu, taraf devletlerin ölüm cezası konusunda uygulamadaki tutum ve zihniyetinin göz önünde tutulması ve konunun, AİHS (madde 3) standartları çerçevesinde değerlendirilmesinin gerektiğini belirtmiştir.^[26] Yine “*Kirkwood*” kararında da, ölüm cezasının değil, onun infazı öncesi şartlarının AİHS’ni (madde 3) ihlal edebileceği konusunda değerlendirme yapılmıştır.^[27]

Ölüm cezası nedeniyle geri vermeden kaçınmanın çeşitli nedenlerden kaynaklanması mümkündür. Bunlar arasında, çifte suçluluk ilkesinin geniş yorumlanarak geri verme yükümlülüğünü çifte ceza şartına bağlamak, ölüm cezasını SİDAS’ne göre (madde 11) geri vermeme şartı olarak görmek ve ölüm cezasını her durumda meşru görmeyen AİHS’ne Ek 13 No.lu Protokol’e göre geri vermeyi kabul etmemek.^[28]

B. AYRIMCILIK YASAĞI

1. İnsan Hakları ve Ayrımcılık Yasası

İnsan Hakları Evrensel Beyanname, MvSHS ile AİHS, kişilere ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır. Yasaklanan ayrımcılık AİHS’nde, sadece “*bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma...*” şeklinde (madde 14)^[29]

[25] ÜNVER, a.g.m., s. 417.

[26] “AİHM’ne göre, AİHS’nin işkence ve kötü muameleyi yasaklayan 3. Maddesinden genel nitelikte bir ölüm cezası yasası yaratma niyeti çıkarılamaz... 6 No’lu Ek Protokol’ün imzaya açılması göstermektedir ki, taraf devletler daha 1983 yılında ölüm cezasının ortadan kaldırılması için yeni bir yükümlülük yaratma amacı ile AİHS’nin değiştirilmesi yoluna gitmişlerdir. *Soering Kararı*, suçluların iadesi hukuku ve ölüm cezasının uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesinde yol gösterici niteliktedir. 1989’da *Soering* olayında, cinayetten yargulanan ve suç tarihinde 18 yaşında olan Alman sanığın İngiltere’den Amerika’ya teslim edilmesi ile ilgiliydi ve İngiltere daha o zaman 6 No’lu Ek Protokol’ün ölüm cezasını yasaklayan maddesini onaylamamıştı.” http://www.coe.int/t/e/human_rights/awareness/7_specialprojects/key_case_law_extracts_turkish.pdf (E.T. 12.12.2009); GÖREN, a.g.m., s. 67-97.

[27] YILMAZ Alia, Uluslararası Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul 2001, s. 155.

[28] İbid. s. 154.

[29] “*Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.*”

ifade edilmiş, ancak bundan farklı ve özel olarak hazırlanan AİHS'ne Ek 12 No. lu Protokol (madde 1),^[30] ayrımcılık yasağı hakkında, “*Yasa ile öngörülmiş olan tüm haklardan yararlanma...*” denilerek, AİHS tarafından koruma altına alınan temel insan hakları veya başka haklardan söz etmeyerek bu yasağı genişletmiş ve “*...hiçbir kamu makamı tarafından... ayrıma maruz bırakılamaz*” denilerek, özellikle devlet ve görevlileri ile ilgili somut sorumluluk yüklemiştir.

AİHM, ayrımcılık yasağı ile ilgili belirli kriterler geliştirmiştir. Buna göre, önce AİHS'nde bulunan bir hakkın ve benzer bir durumun varlığı, daha sonra benzer durumda bulunan kişiler arasında bu haklardan yaralanma konusunda ayrımcılık yapıp yapılmadığını, eğer yapıyorsa bu farklı davranışın objektif ve makul bir nedene dayanıp dayanmadığı, eğer dayanmıyorsa bu davranışın ölçülü olup olmadığı açısından değerlendirme yapmaktadır.^[31]

2. Yasağın Geri Verme ile İlişkisi

Geri verme kaçak suçluların kovuşturması veya verilen mahkumiyet hükümünün infazı amacını taşır. Çünkü talep edilen her durumda (kovuşturma ya da infaz) konu, ceza hukukunun suçun önlenmesi ve ceza adaletini gerçekleştirme nedenine dayanmaktadır. Diğer durumlar (siyasi veya diğer düşünceler, dil, din, ırk, ulusal veya sosyal kökeni) kişinin kovuşturulmasına veya mahkumiyetine sebep olmamalıdır. Bunun gibi kişiye ait özelliklere göre kovuşturma yapılması için geri verilme yoluna gidilebilir.

Uluslararası hukuk ve ceza kanunları bu tür durumlarda kişinin geri verilmesini, ayrımcılık yasağı ilkesine göre kabul etmemektedir. Örneğin, SİDAS, (madde 3/2) “*Kendisinden iade talep edilen taraf, adi bir suç için vaki iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasi kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hasıl ettiği takdirde*” suçlunun geri verilmeyeceğini düzenlemiştir. Bunun gibi Avrupa

[30] “*1. Yasa ile öngörülmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır. 2. Hiç kimse, hangisi olursa olsun hiçbir kamu makamı tarafından özellikle 1. fıkrada belirtilen gerekçelere dayalı bir ayrıma maruz bırakılamaz.*” Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek 12 Numaralı Protokol, Roma, 4.11.2000 tarihinde imzalanmıştır.

[31] ERGÜL Ergin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uygulaması, Ankara 2004, s.275.

Terör Sözleşmesi'nde, ^[32] TCK'nda, ^[33] 2003 tarihli İngiltere Suçluların Geri Verilmesi Kanunu'nda ^[34] benzer hükümler vardır.

TCK'nda (madde 18/3), SİDAS'nda (madde 3/2) yer alan "...veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine" ibaresinin bulunmaması bir eksikliktir. Kişi, sırf ayrımcılık nedenlerine göre geri verilmesi talep edilmemesine rağmen, bu sebeplerden dolayı kişinin durumu ağırlaşacak ise TCK'na (madde 18/3) göre bu durum geri vermeme sebebi görülmeyecek gibi bir anlam çıkmaktadır.^[35]

TCK (madde 18/4), geri vermeye karar verilirken ayrıca uluslararası sözleşmelere atıfta bulunduğu ve Anayasa'ya göre (madde 90/son) insan haklarına ait bulunan SİDAS'ndeki bu hükmün uygulanması gerekmektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin bir tavsiye kararında, geri vermeyi talep eden devlet AİHS'ne taraf değilse ve kişinin geri verilme talebi ayrımcı nedenlerle (ırk, din, siyasi düşünce v.s) kovuşturma veya cezalandırma amacıyla yapılmışsa veya bu nedenlerle kişinin durumu ağırlaşacaksa, suçluların geri verilmemesi gerektiğini belirtmiştir.^[36]

[32] Madde 5 "Taraf bir devlet, bu sözleşmede öngörülen suçlar için yapılan iade talebinin bir kişiyi ırk, din, milliyet, siyasi kanaatleri dolayısıyla kovuşturma veya cezalandırma amacıyla yapıldığına veya bu şahsın durumunun bu sebeplerden biriyle ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat getirdiği takdirde, bu sözleşmenin hiçbir hükmü suçluların iadesi konusunda yükümlülük yüklemeyecek şekilde yorumlanamaz."

[33] Madde 18/3 "Kişinin, talep eden devlete geri verilmesi halinde ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına...dair kuvvetli şüphe sebepleri varsa, talep kabul edilmez." denilmiştir.

[34] Madde 13 "Geri vermeye konu suç için tutuklama emri çıkarılsa da kovuşturma veya infaz, kişinin ırk, din, ulusal köken, cins, cinsi eğilim veya siyasi düşüncesini nedeniyle kişi talep olunursa veya geri verildiğinde bu kişinin durumu bu nedenlerle ağırlaşır (tarafsızlık sağlanamazsa) veya bu nedenlerden dolayı hak ve özgürlükleri sınırlanırsa, kişinin geri verilmesi kabul edilemez. <http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=820518> (E.T. 12.12.2009)

[35] İsviçre Federal Mahkemesi, 1983 yılında Türkiye'nin geri verilmesini talep ettiği Abdi İpekçi suikastı sanıklarından Mehmet Şener'in, Kürtçülük hareketine katıldığına ilişkin hiçbir delil olmamasına rağmen, sadece Kürt kökenli olduğu için Türkiye'ye geri verilmesi halinde ceza kovuşturması sırasında durumunun ağırlaşacağı gerekçesi ile Türkiye'nin geri verme talebini reddetmiştir. Almanya, geri verme talebinin kendisine ulaştığı tarihi dikkate alınmaktadır. TURHAN, Faruk, "Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları", www.hukuk.sdu.edu.tr/.../alman-iade-hukuku-ve-turkiye-indirmek-icin-tik...E.T.2.2.2013), s.13.

[36] Recommendation No. R (80) 9 of the Committee of Ministers to member states concerning extradition to states not party to the European Convention on Human Rights Recommends the governments of member states: "1. not to grant extradition where a request for extradition emanates from a state not party to the European Convention on Human Rights and where there are substantial grounds for believing that the request has been made for the purpose of prosecuting or punishing the person concerned on account of his race, religion, nationality or political opinion, or that his position may be prejudiced for any of these reasons; 2. to comply with any interim measure which the European Commission of Human Rights might indicate under Rule 36 of its Rules of Procedure, as, for instance, a request to stay extradition

Uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuatlar, ayrımcılık yasağı kurallarının ihlaline dair şüpheler olması halinde, korunması gereken kişilerin kapsamını belirlemek için, gerçek veya potansiyel risklerin bulunmasını, “inandırıcı deliller” sunabilen kişilerle sınırlamak için, “yeterli delil”, “kuvvetli şüphe” veya “ciddi sebepler” gibi ifadeler yer almaktadır. SİDAS’nda (madde 3), “ciddi sebepler” (substantial grounds) şeklinde ifade edilmiştir.^[37]

İngiliz Yüksek Mahkemesi’nin, “*Fernandez v. Government of Singapore*” geri verme hakkındaki kararında, “ciddi sebepler” deyimini “kovuşturma ihtimalinin yüksek” olması şeklinde ifade etmiştir.^[38] 1967 tarihli İngiltere Kaçak Suçlular Kanunu’nda (madde 4),^[39] “...suçlunun geri verilmesinin sonuçlarını önceden görmeye imkan var ise, kişinin verilemeyeceği” düzenleme konusu yapılmıştır.

Suçlunun geri verilmesi durumunda meydana gelmesi öngörülen sonuçların ağırlık derecesi önemli iken, diğer yandan mahkemenin öngörüsü doğru olmaz ise, geri vermenin reddi ile suçlunun cezasız kalma ihtimali bulunmaktadır. Ancak bütün bu durumlarda, eğer kişi ayrımcılık yasağının ihlali tehlikesinin olacağı hakkında bilgi verirse, kişinin haklarının muhtemel ihlalini önlemek için ciddi araştırma yapılmalıdır.

C. İŞKENCE VEYA KÖTÜ MUAMELE VE CEZA YASAĞI

1. İnsan Hakları İle İşkence veya Kötü Muamele ve Ceza Yasağı

MvSHS,^[40] AİHS,^[41] İşkence Sözleşmesi ve diğer uluslararası belgelerde belirtilen, işkence ve diğer kötü muamele ve ceza yasağının özel hukuki statüsü, kişi dokunulmazlığı ve insan onuru ile doğrudan bağlantılıdır. Kişinin işkence ve diğer kötü muamelelerden korunma hakkı, mutlak özellik taşıdığından “sınırlanamayan haklar” (non-derogable rights) kategorisine girmektedir. AİHS

proceedings pending a decision on the matter.” <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/978-92-8716076-8.pdf> (E.T. 12.12.2009)

[37] YILMAZ, a.g.e., s. 84. “İstenilen devletin, isteyen devletçe sanığı kendi kişisel özelliklerine göre dayanarak yargılanacağı, yani buradaki özellikler nedeni sanık pozisyonunun tehlike altında olacağı ‘kuvvetli şekilde inanmış’(a des sérieux motifs de croire) bulunması halinde... koruma altında olduğu kabul edilir.”

[38] <http://www.unhcr.org/refworld/category,LEGAL,,,SGP,3ae6b707c,0.html> (E.T. 18.12.2009)

[39] http://www.adh-geneva.ch/RULAC/pdf_state/Lesotho-Fugitive-Offenders-Act-No-38-of-1967-.pdf (E.T. 18.12.2009)

[40] Madde 7 “Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz. Ayrıca hiç kimse, serbest iradesi olmadan tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamaz.”

[41] Madde 3 “Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.”

(madde 15/2) ^[42], MvSHS (madde 4/2) ve İşkence Sözleşmesi'nde (madde 2/2) bu konu açıkça belirtilmiştir. İşkence veya diğer kötü muamelelerin yasaklanmasının evrenselliği, sadece barış zamanı için değil, silahlı çatışmalar ve savaş durumları için de geçerlidir. (1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 tarihli Ek II. Protokol, madde 3)

Bununla beraber insanın hiç kimse tarafından dokunulmaması gereken hak ve özgürlükleri vardır ki, bunların temini, devletin kayıtsız şartsız görevidir. Bu hakların listesine işkence ve diğer kötü muamele ve cezalara maruz kalmama hakkı da dahildir. Günümüzde bu yasak, emredici nitelikte uluslararası hukuk kuralı (jus cogens) kabul edilmektedir. ^[43] İşkence yasağından kaynaklanan yükümlülüklerin ihlali, devletin bütün uluslararası toplumla ilişkilerinde sorumluluğuna sebebiyet vereceğini de dikkate almak gerekir. ^[44]

AİHS'nin uygulamasında belirtilen kötü muamelelerden herhangi birinin asgari yoğunluk (şiddet) düzeyine ulaşması gerekmektedir. Bu düzeye ulaşmış olmadığına dair değerlendirme nisbi nitelikte olduğundan, muamelenin süresi, uygulanış şekli ve yöntemi, fiziki ve psikolojik etkileri, mağdurun cinsiyeti, yaşı, sağlık durumu, gibi çeşitli nedenlere bağlıdır. ^[45] Kişiye uygulanan fiziki kuvvet yanında her türlü manevi ıstırap da maddenin korunması altındadır.

İşkence, çoğu zaman amacı bilgi almak veya suçu itiraf ettirmek olan kötü muameleleri ifade etmek için kullanılır. ^[46] Kural olarak, işkence, kötü mu-

[42] AİHS-Madde 15 "1. Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeciler Taraf, ancak durumun gerektirdiği ölçüde ve uluslararası bükuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla bu Sözleşmede öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir. 2. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında, 2. madde ile 3. ve 4. maddeler (fıkra 1) ve 7. maddeyi hiçbir suretle ihlale mezum kılmaz."

[43] TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, a.g.e., s. 43; YILMAZ, a.g.e., s. 102.

[44] GÖÇER Mahmut, "Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Anayasa Kavramı", AÜSBFD, C. 57 Sayı 2, s. 11. http://www.politics.ankara.edu.tr/index.php?bil=bil_dergi&ciltno=57&sayino=2 (E.T. 18.12.2009); <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=40276a8a4> (E.T. 18.12.2009); Restatement (Third) of Foreign Relations Law of the United States'de uluslararası hukukta yer alan temel insan haklarından hangilerinin ihlal edilmesi halinde, ihlal eden devletlerin başka devletlere karşı sorumluluğunu belirleyen kurallar içerisinde soykırım, kölelik, v.s. den başka d) paragrafına "işkence veya diğer zalimane veya insanlık dışı veya insan onurunu alçaltan diğer muamele ve cezalar" da dahil edilmiştir. Restatement (Third) of the Foreign Relations Law of the United States (R3dFRLUS), Section 102. <http://ezinearticles.com/?International-Law-And-The-Right-To-A-Healthy-Environment-As-A-Jus-Cogens-Human-Right&id=1933199> (E.T. 18.12.2009)

[45] BİÇEN Gürkan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde İşkencenin Önlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2001, s. 33.

[46] İşkence Sözleşmesi- Madde 1/1 " Sözleşme amaçlarına göre, " işkence " terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphelenilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetim herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki

melenin en uç şekli olarak değerlendirilir. AİHM, bir fiilin işkence olabilmesi için kişiye verilen maddi ve manevi acının yoğun nitelikte olması gerektiği, bu yoğunluğa ulaşmadığı durumda onur kırıcı muamele, gayri insani muamele veya küçük düşürücü nitelikte olduğunu kabul etmiştir. İşkence ile diğer kötü muameleler arasındaki ayırım, bir nitelik farkı değil, yapılan eziyetin yoğunluğundaki farktır. [47]

2. Yaşarın Geri Verme ile İlişkisi

Geri verilecek kişinin işkence veya kötü muamelelere maruz kalacağı hakkında “*ciddi endişeler*” mevcut ise geri verme talebi reddedilmelidir. Bu anlayış artık kabul edilmekte, çok taraflı uluslararası sözleşmelerde, ikili antlaşmalarda ve iç hukukta yer almaktadır.

İşkence Sözleşmesi’nde (madde 3/1), “*Hiçbir taraf devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair “esaslı sebeplerin” bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir.*” denilerek, bu durum açık şekilde ifade edilmiştir. Benzer bir şekilde TCK’nda (madde 18/3) geri vermeye ilgili olarak, “...*işkence ve kötü muameleyle maruz kalacağına dair “kuvvetli şüphe sebepleri” varsa, talep kabul edilmez*” hükmü yer almıştır.

BM tarafından bu gibi durumları [48] araştırmakla görevli, İşkenceye Karşı Komite kurulmuştur. [49] Benzer bir görevi yerine getiren Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi de, Avrupa Konseyi bünyesinde oluşturulmuştur. [50]

veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırap veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arızı olarak husule gelen acı ve ızdırabı içermez.”

[47] YAVUZ Mehmet, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’nde ve Türk Ceza Hukuku’nda İşkence Yasası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s. 39; ŞENOĞLU Fuat, “*İşkence Yasası ve Türk Mevzuatı*”, http://www.turkhukukusitesi.com/makale_516.htm (E.T. 18.12.2009)

[48] İşkence Sözleşmesi- Madde 3/2” Bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla yetkili merciler sözkonusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde “*yaygın, açık seçik ve kültüvi*” insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır.”

[49] BM İşkenceyi Önleme Komitesi, İşkence Sözleşmesi’nin ülkelerdeki uygulamasını izlemekle yükümlüdür, Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla, bu Komite’ye, İşkence Sözleşmesi’nin getirdiği yükümlülükleri hayata geçirmek için aldıkları önlemler konusunda rapor verirler. Bu Komite, İşkence Sözleşmesi’nin iç hukuka nasıl dahil edildiğini ve sözleşmenin uygulama aşamasında nasıl işlediğini izler ve rapor eder. http://www.ttb.org.tr/eweb/istanbul_prot/2.html (E.T. 18.12.2009)

[50] Avrupa İşkence ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi, Avrupa Konseyi ülkeleri tarafından 1987’de imzalanarak, 1989’da yürürlüğe girmiştir. 26.2.1988 tarih ve 19737 sayılı R.G. Sözleşme’nin amacı, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin denetimi ile sözkonusu kişilere karşı işkence veya insanlık dışı muamele yapılmasını engellemektir. Sözleşme ile Avrupa İşkenceyi önleme Komitesi

“*Mutombo v. Switzerland*” kararında ^[51] BM İşkenceye Karşı Komitesi, başvuruçunun işkenceye maruz kalma tehlikesinin olabileceğini belirleyerek, işkence ve kötü muamelelerin, insan haklarının “*ağır, açık veya kitlesel*” ihlalinin “*yaygın*” şekli de dahil dikkate almak gerektiğini belirtmiştir. ^[52] Buradaki amacın, kişinin geri verileceği ülkede işkenceye maruz kalma riskinin olup olmayacağını belirlemek olduğunu, bundan dolayı insan haklarının ağır, açık veya kitlesel şekilde ihlalinin yaygın olmasının kişinin o ülkeye verildiğinde mutlaka işkence göreceği anlamına gelmeyeceğini, ancak söz konusu kişinin kötü muamele göreceği riskinin olduğuna dair bilgiler olmasının yeterli olduğunu belirtmiştir.

Türk vatandaşı “*Ismail Alan v. Switzerland*” kararında ^[53] başvuruçucu, 1981’den 1989’a kadar aralıklı olarak defalarca polis tarafından işkencelere maruz kaldığını belirtmiştir. BM İşkenceye Karşı Komitesi ise, sadece bir tek olayın gerçekleşmesinin işkence riskinin mevcut olduğunu göstermeyeceğini, ancak başvuruçunun şimdiki durumunda bile polisin olaya el koyduğunu, ailesinin sürekli kontrol altında olduğu, kardeşinin de yakalandığını, bu yüzden geri verme talebinin reddedilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Alman Anayasa Mahkemesi tarafından bakılan geri vermeye ilgili bir davada verilen kararda, ^[54] kişinin işlediği ağır ve ciddi fiillerden dolayı, Hindistan Ceza

kurulmuş ve bu Komite, delil toplama ve rapor yapma fonksiyonu verilen yargısal olmayan (Non-Judicial) bir nitelikte organdır. KARAOSMANOĞLU, Fatih, “*Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması: Türkiye’nin Tespit Edilen Sorunları ve Çözüm Önerileri*” <http://www.abchukuk.com/makale/makale28.html> (E.T. 18.12.2009)

- [51] “*Mutombo v. Switzerland*”, Communication No. 13/1993, U.N. Doc. A/49/44 at 45 (1994) <http://www1.umn.edu/humanrts/cat/decisions/catD-Switzerland94.htm> (E.T. 21.8.2010) Somut olayda Zaire tarafından İsviçre’den suçlunun geri verilmesi talep edilmiştir. BM İşkenceye Karşı Komitesi, Zaire’nin İşkence Sözleşmesi’ne taraf olmadığını da dikkate alarak, bu ülkede insan hakları ihlalleri olduğunu ayrıntılarıyla rapor etmiştir. İsviçre’nin, bu kişiyi işkenceye maruz kalma tehlikesi beklenen Zaire’ye geri vermesi durumunda, İşkence Sözleşmesi’nin (madde 3) ihlal edileceğini belirtmiştir.
- [52] “*Ağır, açık veya kitlesel ihlal*” anlayışı önceden yalnız azınlıkların korunması ve etnik ayrımcılık konusunda kullanılmaktaydı. Sonradan terimin kapsamı genişletilerek, insan hakları ve temel özgürlüklerle ilgili işkence ve diğer kötü muamele ve cezaların tespiti hakkında da kullanılmaktadır.
- [53] “*Ismail Alan v. Switzerland*”, Communication No. 21/1995, U.N. Doc. CAT/C/16/D/21/1995 (1996). <http://www1.umn.edu/humanrts/cat/decisions/CATVWS21.htm> (E.T. 21.8.2010)
- [54] 2002 yılında Münih havaalanında yakalanan başvuruçunun iddiası, Hindistan’a geri verildiği takdirde işkence ve diğer kötü muamelelerle karşılaşabileceği riskinin olduğunu, mala yönelik işlediği suçtan dolayı ömür boyu hapse çarptırılmasının orantısız bir ceza olduğunu, polisin Hindistan’da işkence ettiğini, hapisane şartlarının insanlık dışı olduğunu 2001 ve 2002 yılları Alman Dışişleri Bakanlığı raporlarında da bu hususların tespit edildiğini, kendisi hakkında verilen yakalama ve tutuklamanın haksız olarak haklarını ihlal ettiğini, 1982 tarihli Ceza İşleri Uluslararası Yardımlaşma Kanununun 73. maddesindeki kamu düzeni şartının (ordre public) geri verilmeye ihlal edileceğini ileri sürmüştür. Bu olay üzerine Anayasa Mahkemesi, başvuruçuyu reddederek anayasaya ve uluslararası hukukun emredici

Kanunu'na göre ömür boyu hapis cezası verilmesinin orantısız olmadığı, her ne kadar Dışişleri Bakanlığı'nın, Hindistan'da insan hakları ihlali olduğunu, ayrıca polisler tarafından işkence yapıldığı olayları belirtmişse de, devletin bunlara bilerek izin vermediğini, Hindistan yetkili makamlarının işkence yapanları cezalandırdığını ve güvenlik güçlerinin işbirliği sorumluluğunu geliştirmek için kampanya başlattığını, Hindistan tarafından İşkence Sözleşme'nin imzalandığını ve iki ülke arasında geri verme hakkında antlaşma yapıldığı belirtilerek Hindistan'da bu suçlunun işkenceye maruz kalacağına dair somut ve gerçek nedenlerin bulunmadığını, suçlunun geri verilmesinin Alman mevzuatına aykırı olmadığını ifade etmiştir.

AİHM, "*Bensaid v. U.K.*" kararında, ^[55] diğer ülkelere suçluların geri verilmesi veya sınır dışı edilmesi hakkında yetkilerin kullanılması sırasında işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleleri ve cezaları yasağının dikkate alınmasının, kişinin somut fiillerinin ne derece kusurlu olduğuna bağlı olmayarak uygulanması gerektiğini belirtmiştir.

Ölüm cezasını gerektiren bir suçtan dolayı yargılanma veya mahkumiyet durumunda kişinin, kişisel durumuna göre ve infaz için uzun süre "*idam koşusu sendromu*" denilen cezaevinin özel kısmının kendine özgü şartları altında yaşamaya bırakılması, AİHS'nin ihlali (madde 3) olarak görülebilmektedir.

"*Soering v. U.K.*" kararında, ^[56] AİHM, "...Ölüm cezasının infazını beklemenin yarattığı sürekli ve giderek artan ıstırap, idam koşusunda aşırı koşullarda uzun süre geçirilmesi ve özellikle başvurunun suçun işlendiği tarihteki yaş ve ruhsal durumu gibi kişisel özellikleri dikkate alındığında, başvurunun geri verilmesi, kendisini (madde 3)'te belirtilen eşiği aşan bir kötü muamele riskine maruz bırakacaktır..." denilerek, geri verme kararının uygulanmasının maddenin ihlali olduğuna karar vermiştir. Bu karardan sonra ABD, ölüm cezasının

(jus cogens) kurallarına aykırılık bulunmadığına karar vermiştir. NICKEL R., "*Extradition, Human Rights and the Public Order*", Germ. L.J. 2003, Vol. 4, No 12, s.1241-1253.

[55] ECHR, 16.1.2001. http://stari.iusinfo.si/EUII/EUCHR/dokumenti/2001/02/CASE_OF_BENSAID_v.THEUNITED_KINGDOM_06_02_2001.html (E.T. 21.8.2010)

[56] Ölüm cezasına çarptırılan ABD tarafından İngiltere'den talep edilen Alman vatandaşı için, 1987 yılında Londra Mahkemesi, Amerika'nın geri verme talebini kabul etmiştir. 1989 yılında Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, Soering kararında "*idam koşusu*" sendromu ile ilgili olarak, "*iade kararı uygulandığı takdirde, doğuracağı sonuçlara dayanarak, ortaya çıkabilecek eza riskinin fevkalade ciddi ve onarılmaz niteliği karşısında o devletin AİHS çerçevesinde sorumluluğu doğar; çünkü ilgili kişinin, iadesini talep eden ülkeye iade edildiği takdirde, orada işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalacağı konusunda gerçek bir risk altında olduğuna dair inandırıcı ve kapsamlı gerekçeler gösterilmiştir. Böylesi bir sorumluluğun oluşması, iade talebinde bulunan ülkedeki koşulların AİHS'nin 3. maddesi standartları çerçevesinde değerlendirilmesini gerekli kılacaktır.*" http://www.coe.int/t/e/human_rights/awareness/7.special_projects/keycaselawextracts_turkish.pdf (E.T. 1.9.2010) ;GÖREN, a.g.m., s.67-97.

uygulanmayacağına dair güvence vermiş ve suçlu geri verilmiştir. “*Kirkwood v. U.K.*” kararında da AIHM, benzer değerlendirmeler yapılmıştır.

BM İnsan Hakları Komitesi, Kanada Yüksek Mahkemesi tarafından verilen geri vermeye ilişkin “*Kindler v. Canada*” (Minister of Justice) kararında, [57] Komite’nin üzerine aldığı görevin bireye karşı yapılan muamelelerde onun haklarının ihlal edilip edilmediğini tespit etmek olduğunu, ölüm cezasının verilmesi ve infazı arasındaki gecikme hakkında ise mahkumun itiraz hakkı çerçevesinde hapiste olduğu süre ile ilgili MvSHS’nin ihlali olabileceğini belirterek başvuru “*kabul edilebilir*” olarak değerlendirildikten sonra, geri verme ile ilgili özel durumların MvSHS’nin kendine özgü hükümleri ile sorunlar doğurabileceğini, Kanada ve ABD arasındaki geri verme sözleşmesi ile geri verme kanuna göre verilen kararların MvSHS’ni ihlal edip etmediğini denetleme hakkının olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, MvSHS’nin ağır suçların büyük çoğunluğu için ölüm cezasını yasaklamadığını, işkence ve diğer kötü muamele ve cezaları (madde 7) yasakladığını, “*idam koğuşu sendromu*” konusunda ise, eski uygulamalarına dayanarak her olayın şartlarına göre değerlendirilmesi gerektiğini, ciddi bir gözaltı rejiminde uzun süre cezaevi şartlarında temyiz başvurusunun sonucunu beklemenin gecikmesinin MvSHS’nin (madde 7) ihlali olmadığını, geri verme sürecinde belirtilen hakların ihlal edilmesinin “*gerçek riskine*” maruz kalmamasının sağlanması gerektiğini, taraf devletlerin genellikle geri verme antlaşmalarından kaynaklanan hakları da içeren iki taraflı yükümlülüklerin tarafı olduklarını, bundan dolayı bütün bu yükümlülüklerin MvSHS’ne göre uygulanması gerektiği belirtmiştir.

Ölüm cezası riski bulunan kişilerin geri verilmesi ile ilgili “*Charls Chitit Ng v. Canada*” kararında [58] İnsan Hakları Komitesi, üye devletin, suçluyu talep eden devlette olabilecek kişi haklarının ihlali konusunda sorumluluk

[57] ABD vatandaşı “*Kindler*”, Pensilvanya’da insan kaçırma ve öldürme suçundan ölüm cezasına çarptırılmış, daha sonra Kanada’ya kaçmıştır. İki ülke arasındaki geri verme antlaşmasına göre ABD tarafından suçlu istenmiş; ancak suçlu kişi, Kanada’nın kabul ettiği kanun ve uluslararası sözleşmelere göre, işkence yasağı ile ölüm cezası yasağına aykırı olduğunu iddia ederek bu talebe itiraz etmiştir. Kanada Yüksek Mahkemesi, geri verme kararının Kanada’nın mevzuatına aykırı olmadığını, ölüm cezasının verilebilecek olmasının kişinin geri verilmesine engel teşkil etmeyeceğini belirtmiştir. Daha sonra bu kişi BM İnsan Hakları Komitesi’ne başvurarak, ölüm cezasının ve “*idam koğuşu sendromu*” için uygun olan şartların MvSHS’nin ihlali olduğunu ifade etmiştir. “*Kindler v. Canada*”, Communication No. 470/1991, U.N. Doc. CCPR/C/48/D/470/1991 (1993), <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/html/dec470.htm> (E.T. 1.9.2010)

[58] Suçlu İngiliz vatandaşı ABD’de hırsızlığa teşebbüs, hırsızlık, öldürme gibi 19 suç işleyerek Kanada’ya kaçmış, ABD geri verme talebiyle bu devletten suçluyu istemiş, bunun üzerine suçlu kişi İnsan Hakları Komitesine başvurarak Kaliforniya’da ölüm cezasının gaz odasında infaz edildiğini, bunun insanlık ve onur dışı muamele ve ceza olduğunu ve MvSHS’nin yaşama hakkı ve işkence veya kötü muamele ve ceza yasağının (madde 6 ve 7) ihlal edildiğini ileri sürmüştür. “*Chitit Ng v. Canada*”, Communication No. 469/1991, U.N.

taşımadığını, ancak hak ihlalinin olacağını bilerek geri verme talebini kabul ettiği durumlarda MvSHS’ni ihlal etmiş olacağını, ölüm cezasının infazının gerçekleşme şeklinin zalimane ve insanlık dışı muamele olabileceğini, ölüm cezası kararının infazının en az fiziki ve psikolojik acı vermesi gerektiği, gaz odasında infazın bu kritere uygun olmadığını, bunun insanlık dışı muamele olduğunu, Kanada’nın bunu önceden bilecek olması ve bu konuda teminat istenmemiş olmasının MvSHS’nin (madde 7) ihlali olduğunu belirtmiştir.

Böylelikle, kaçak suçluların, işkence ve diğer kötü muamele ve ceza riski bulunan devlete geri verilmesi, insan hakları hakkında temel nitelikli uluslararası sözleşmelere aykırı olduğundan, böyle durumlarda geri verme talebinin reddedilmesi gerekmektedir.

D. YARGISAL GÜVENCELERİN SAĞLANMASI

Suçluların geri verilmesinde zorunlu önlemlerin uygulanması nedeniyle kişi haklarının korunmasının gerekliliği konularından biri de, şüphesiz savunma hakkına ilişkin etkili araçların sağlanması ve ayrıca hukuk devleti ilkesi gereği bağımsız ve tarafsız mahkeme denetimine tabi güvencelerdir. Gerek MvSHS, gerekse AİHS’nde bu güvenceler düzenleme konusu yapılmıştır. AİHS’ndeki, etkili başvuru hakkı, AİHM’ne bireysel başvuru hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, bu bağlamda geri verme konularında da ihlal edilmemesi gereken hak ve güvencelerdir.

1. Etkili ve Bireysel Başvuru Hakkı Yönünden Geri Verme

AİHS’ndeki etkili başvuru hakkı gereğince (madde 14),^[59] geri verilmesine karar verilen kişinin, bu karara karşı itiraz gibi hakların etkili şekilde tanınması ve bunun uygun şekilde değerlendirilmesi sağlanmalıdır.

“*Jabari v. Turkey*” kararında^[60] AİHM, AİHS’ndeki hakların ihlal edilip edilmeyeceği konusunun ciddi şekilde incelenmesi gerekirken (işkence yasağının, kişinin İran’a gitmesi durumunda ihlal edilebileceği) sırf sığınma

Doc. CCPR/C/49/D/469/1991 (1994). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/html/dec469.htm> (E.T. 12.10.2010)

[59] Etkili Başvuru Hakkı- Madde 14 “*Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kişiler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir.*”

[60] www.echr.coe.int/ECHE/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database (E.T. 12.10.2010) İran’da zina suçundan aranan Türkiye’de yasadışı olarak bulunan “Jabari” hakkında verilen sınırdışı etme kararına itirazın, sadece süresinde yapılmadığı gerekçesiyle reddinin AİHS 13. maddesinin ihlali anlamına geldiğini belirtmiştir.

talebinin yönetmelikte öngörülen süre içinde yapılmadığı gerekçesiyle sınırdışı edilme kararına itirazın ret edilmesinin etkili başvuru hakkının ihlali olduğunu belirtmiştir.

Yine Türkiye'nin, bireysel başvuru hakkını (madde 34)^[61] ihlal ettiğine dair “*Mamatkoulou and Askarov v. Turkey*” kararında AİHM, geri verme kararına karşı AİHM'ne yapılan başvuru sonucunun beklenmeden kişinin geri verilmemesi gerektiğini belirtmiştir.^[62]

2. Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Yönünden Geri Verme

Özgürlük ve güvenlik hakkı, mutlak hak olarak değerlendirilmemekte ve belirli durumlarda kişinin yakalanması veya tutuklanmasına izin verilmektedir. AİHS (madde 5/1) özgürlükten yoksun bırakmanın altı kategorisini dikkate almaktadır.^[63] Bu durumlardan biri de (madde 5/1-f), sınırdışı veya geri verme nedeniyle yakalama veya tutuklama durumudur.

[61] Kişisel Başvuru Hakkı- Madde 34 “*İşbu Sözleşme ve Protokollarında tanınan hakların yüksek sözleşmeciler tarafından biri tarafından ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek kişi, hükümet dışı her kuruluş veya kişi grupları Mahkeme'ye başvurabilir. Yüksek Sözleşmeciler Tarafından bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasına hiçbir suretle engel olmamayı taahhüt ederler.*”

[62] www.echr.coe.int./ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database (E.T. 12.10.2010) AİHM İç Tüzüğü'nün 39. maddesi gereği (başvuru sonuçlanıncaya kadar tedbir kararı verilebileceğine dair düzenleme) verilen tedbir kararında, dava sonuçlanıncaya kadar başvuru kişinin Türkmenistan'a geri verilmemesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. AİHM, sınırdışı etme ve geri verme kararlarında genellikle bu yönde tedbir kararı vermektedir.

[63] Özgürlük ve Güvenlik Hakkı- Madde 5
 “1. Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve yasa dışı belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:
 a) Kişinin yetkili mahkeme tarafından mahkum edilmesi üzerine usulüne uygun olarak hapsedilmesi;
 b) Bir mahkeme tarafından, yasaya uygun olarak, verilen bir karara riayetsizlikten dolayı veya yasanın koyduğu bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak için usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;
 c) Bir suç işlediği hakkında geçerli şüphe bulunan veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul nedenlerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulu durumda bulundurulması;
 d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulu durumda bulundurulması veya kendisinin yetkili merci önüne çıkarılması için usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;
 e) Bulaşıcı hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastasının, bir alkolik, uyuşturucu madde bağımlısı bir kişinin veya bir serserinin usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;
 f) Bir kişinin usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alı konmasını veya kendisi hakkında sınır dışı etme ya da geri verme işleminin yürütülmekte olması nedeniyle usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;

Ger i verme genellikle devletin kendi vatandaşlarına uygulanmadığından söz konusu kişiler yabancıdır. Ulusal yasaların yabancıların geri verilmesine izin verdiği konusu dikkate alınarak onların özgürlüklerinin sınırlandırılması ile ilgili yakalama ve tutuklama önlemlerinin uygulanması, geri vermenin temin edilmesine yönelik hukuki araçlar arasındadır. Bundan dolayı belirtilen düzenlemeler sadece öngörülen amaçlar için uygulanabilir. AİHS’ndeki hak ve özgürlükler konusundaki izin verilen sınırlandırmalar, başka diğer amaçlar için uygulanamaz.^[64] Böylelikle, geri verme ile ilgili tutuklamanın “yasallığı” dikkate alınmakta, bunun için, hem ulusal düzenlemelerin bu hükümlerle uyumlu olması, hem de uygulanması gerekir.

Ger i verme amacı için tutuklama durumu kişiye, muhatap olduğu olay hakkında “*en kısa zamanda bilgi sahibi olma hakkını*” verir. Tutukluya, tutuklama nedenleri hakkında bilgi verilmesi, (madde 5/2) “*ona anladığı dilde*” şeklinde ifade edilmiştir.^[65] Ger i vermenin yabancılar ve vatansızlar hakkında uygulandığı dikkate alınarak bu hükmün istisnasız uygulanması zorunludur. (AİHS madde 5/2; MvSHS madde 9/2)

Özgürlük ve güvenlik hakkına dair ilkeleri AİHM’nin “*Fox, Campbell and Hartley v. U.K.*” kararında, (madde 5/2) terör suçlarında bile kişi güvenliği hakkının ihlal edilemeyeceği belirtilerek, demokratik kurumların korunması ile kişi haklarının korunması arasında uygun dengenin oluşturulmasının gerektiği, yakalanan kişinin neye göre özgürlüğünden yoksun bırakıldığına dair yeterli ve

2. Yakalanan her kişiye, yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.

3. Bu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullara uyarınca yakalanan veya tutulu durumda bulunan herkes hemen bir yargıç veya adli görev yapmaya yasayla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır; kendisinin makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutuklu durumda bulunma nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, özgürlük kısıtlamasının yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar vermesi ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu madde hükümlerine aykırı olarak yapılmış bir yakalama veya tutulu kalma işleminin mağduru olan herkesin tazminat istemeye hakkı vardır.”

[64] Madde 18- Hakların kısıtlanmasının sınırları “*Bu Sözleşmenin hükümleri gereğince, sözü edilen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar ancak öngörülen amaçlar için uygulanabilir.*”

[65] Kişinin geri verilmesi amacıyla tutuklanması sırasında tercümandan yararlanma hakkı da vardır. AİHM, “*Murray v. U.K.*” kararında, genelde tutuklama anı ile suçlama hakkında bilgi verilmesi arasında bir kaç saatlik gecikme, tutuklananın sorgulamaya maruz kalıp kalmamasına bağlı olmaksızın m.5/2’nin (en kısa zamanda ifadesi) ihlali durumunu oluşturmayacağını belirtmiştir.http://en.wikipedia.org/wiki/Murray_v_United_Kingdom (E.T. 12.10.2010)

en kısa zamanda bilgi alma hakkının güvencesinin, somut olayın özelliklerinin değerlendirilmesi ile çözümlenebileceği vurgulamıştır.^[66]

“*Sanchez-Reisse v. Switzerland*” kararında^[67] AİHM, başvurucuya, mahkeme önüne çıkartılarak yazılı savunma imkanının verilmesinin yargısal hak olduğunu, başvurucunun geri verme konusundaki itirazlarının sonuca bağlanmasını beklerken, hapiste geçirdiği sürenin azami süreyi aştığını, bunun tutuklamanın yasal olması için sorunun acil olarak sonuçlandırılmasını öngören AİHS’ne (madde 5/4) aykırı olduğunu ifade etmiştir. Bununla beraber AİHM’nin iki yargıcı, sadece yazılı itirazın, hatta başvurucunun avukat hizmetlerinden yararlanmasının, yetkili mahkemelerde tutuklamaya itiraz etme imkanına sahip olunması için yeterli olmadığını, aynı zamanda mahkemede “*bizzat savunma*” imkanının verilmesi gerektiğini, bunun temeli olan habeas corpus kurumunun^[68] özünde suçlananın mahkemeye gelmesi olduğunu ve AİHM’nin geçmiş kararlarının da bu yönde bulunduğunu, AİHS’ne (madde 5/1-c “... *yetkili merci önüne çıkarılmak üzere...*”) uygun olarak geri vermeye veya sınır dışı edilmeye muhatap kişinin bu imkandan yararlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

[66] “*Fox, Campbell and Hartley v. U.K.*”, ECHR, 30.8.1990, paragraf 32; Ayrıca kararda, “*terör suçlarının niteliği gereği özel bir kategoriye girdiğini, polisin çoğunlukla güvenilir olan ancak kaynağını tehlikeye sokmaksızın şüpheliye açıklayamayacağı ve bir isnadı desteklemek için mahkemeye sunamayacağı bilgilere dayanarak, terör şüphelilerini gözaltına alabilir. Bu tip suçların soruşturulmasındaki zorluklar nedeni ile bu tür gözaltına almaları gerektiren kuşkunun “makullüğü” her zaman adi suçlarla mücadele ederken uygulanan makullük standartlarıyla değerlendirilmemeli, ancak yinede AİHS’nde (madde 5/1-c) güvence altına alınan korumanın özünü zedeleyecek kadar gevşetmeyi haklı kılmayacağını*” belirtmiştir. DOĞRU, a.g.e., C. 3, s. 267; <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b6f90.html> (E.T. 12.10.2010)

[67] Arjantin vatandaşı Lozan’da yakalanmış ve Arjantin hükümeti tarafından talepname gönderilmesine kadar, yani Federal Polisi’te evrakların tamamlanması için 41 gün, mahkeme aşamasında 36 gün tutuklu kalmıştır. Suçlanan kişi, geri vermeye itiraz etmek için gerekli şartların oluşturulmamasından ve özellikle de mahkemede yazılı savunma imkanının verilmemesini, bu durumda haksız tutuklama yapılmasının habeas corpus kurumu ile bağdaşmadığını iddia etmiştir. İsviçre hükümeti ise, geri verme usulü içinde kişinin özgürlüğünden mahrum edilmesinin uluslararası işbirliğinin gereği olduğu, bunun sonucu olarak kişinin somut durumunun ikinci derece önemli olduğunu savunmuştur. DOĞRU, a.g.e., C. 2, s. 137-150.

[68] Anglo-Sakson hukukunda kişi özgürlüğünü korumak amacıyla, başkasını alıkoyan bir kişiye, bu kişiyi serbest bırakmasını veya mahkemeye bu alıkoyma için geçerli hukuki sebep göstermesini emretmek suretiyle, alıkoymanın hukukiliğini araştırmayı hedefleyen ayrıcalıklı bir mahkeme emridir. İngiliz hukukunda, geri verme talebini inceleyen Mahkeme, kişinin suçlu olduğuna ve geri verme antlaşması şartlarının bulunduğu ina olursa, kişiyi geri verilmek üzere tutuklar ve bu kişinin 15 gün içinde Yüksek Mahkeme’ye habeas corpus başvurusunda bulunma hakkı vardır. FEYZİOĞLU Metin, “*Anglo-Sakson ve Anglo-Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu*”, AÜHFD, C 44, Sayı 1, Ankara 1995, s. 669, 680.

Amerika Ulusları İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre, olağanüstü durumlarda “*habeas corpus*” hakkında tavsiye kararına göre, mahkeme tarafından tutuklamanın meşruluğunu belirlemeye imkan vermek için, tutuklu kişinin yetkili mahkemeye çıkartılması şarttır.^[69]

Geri verme ile ilgili zorlayıcı önlemlerin uygulanması sorunlarına temas eden birçok davadan özellikle “*Bozano v. France*”^[70] kararı önemlidir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, başvurunun gıyabi yargılama sonucu verilen mahkumiyetten dolayı geri verilmesinin, kamu düzenine ve hukuka aykırı olduğuna dair Fransız yargı organlarının kararına rağmen, polis tarafından yapılan gözaltı ve sınırdışı etmenin özü itibarıyla Fransız hukukuna aykırı olduğunu, bu durumun AİHS’ni (madde 5/1-f) ihlal ettiğini daha önceki kararlara atıf yaparak, AİHS’nde (madde 5/1) öngörülen her bir durumun nedeni, özgürlükten yoksun bırakılmanın hukuka uygun olmasını belirlemek olduğunu, hukuka uygunluğu sağlamak için ulusal organların iç hukuka uymaları gerektiğini belirtmiştir.

“*Quinn v. Fransa*” kararında AİHM, Fransız mahkemesi tarafından ülke dışına çıkmaması ve belirli aralıklarla düzenli olarak gelip imza atması şartıyla kişinin serbest bırakılmasına karar verildiğini, buna rağmen kişinin, geri verme hakkında talepname alınana kadar Fransız makamları tarafından serbest bırakılmamasının AİHS’nin (madde 5/1) ihlali olduğu sonucuna varmıştır.^[71]

Yine aynı kararda AİHM, tutuklamanın iki yıl kadar sürmesinin geri verme amacıyla olsa dahi, uzun süreli olmasının AİHS’ne (madde 5/1-f) aykırı olduğunu belirtmiştir.^[72]

[69] Inter-American Court of Human Rights Series, A. Advisory Opinion OC-8/87 of 30 January 1987, Habeas Corpus in Emergency Situation.

[70] İtalya’da kaçırma ve kasten öldürme iddiasıyla suçlanan kişi Fransa’ya kaçmış ve İtalya’da gıyabında ömür boyu hapse çarptırılmıştır. 4 yıl sonra, başka suçlardan dolayı Fransa’da bu kişi tutuklanmış ve İtalya tarafından geri verilmesi talep edilmiştir. Fransa yargı organları, bu talebi gıyabi yargılamadan dolayı mahkum edildiğinden adil yargılanma ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Bir süre sonra bu kişi serbest bırakılmış, Fransız polisi bundan yararlanarak suçluyu gizlice İsviçre polisine teslim etmiş, İsviçre’de suçluyu İtalya’ya geri vermiştir. Yapılan başvuru önce Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’nda, sonrasında AİHM’nde ele alınmış, Yetkili makamların bütün imkanları kullanarak bu kişiye karşı uygulanan önlemler hakkında bilgisi olmaması için çaba gösterildiği, kişinin gizlice yakalanarak Fransa’dan İsviçre’ye bu usulle sınırdışı edileceği bilgisinin verildiği, bu durumun kişiden saklandığı, İdarenin yalnız geri verme amacı ile yakalayarak İtalya ile geri verme antlaşması bulunan İsviçre ile ilişki kurmuş, temyiz yapılmasına rağmen, bu kişinin eşi veya vekili ile konuşma imkanı bile verilmemiş, hakkı olduğu halde hangi sınırdan gideceği veya en yakın sınır olan İspanya’ya gitme imkanı varken zorlama tedbirleriyle İsviçre’ye sınırdışı edilmiştir. ECHR, “*Bozano v. France*”, 2 December 1987, <http://www.unhcr.org/refworld/country,,ECHR,,ITA,,4029fa4f4,0.html> (E.T. 12.10.2010)

[71] “*Quinn v. Fransa*” ECHR, 22 March 1995. <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4158297d4.pdf> (E.T. 16.10.2010)

[72] Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, geri verme amacıyla tutuklamanın, geri verme işlemlerinin makul ve normal sürede sonuçlandırılmamasından kaynaklanan gecikmelerin

Bazen uzun süreli tutuklamalara, kişinin filleri sebebiyet verebilir. Bu gibi durumlarda kişiyi tutuklayan devlete sorumluluk yüklenemez. Özellikle bu durum AİHM'nin "*Kolompar v. Belçium*" kararında yer almıştır.^[73]

3. Adil Yargılanma Hakkı

a. Hakkın Geri Verme İle İlişkisi

Suç işlediği iddia edilen kişilerin haklarının korunması sisteminde önemli konulardan biri de, herhangi bir ceza kovuşturması sırasında adil, makul sürede yargılanma hakkıdır. Adil yargılanma hakkını güvence altına alan AİHS (madde 6)^[74] ve MvSHS'de (madde 14) açık hükümler bulunmaktadır. Bu hak, bahsedilen Sözleşmeler'in diğer maddelerinden daha çok yargı kararlarının gelişimi için dayanak oluşturmaktadır.

"*Lynas v. Switzerland*" kararında da AİHS'nin (madde 5/f) ihlali olduğuna karar vermiştir. DURAK Cenk Alp, "*Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi*", Ankara Barosu Dergisi, Sayı 4, 1999, s. 58.

[73] Bu kişi, geri verilmek amacıyla 2 yıl 8 ay tutuklu kalmıştır. Bu süre makul sınırdan fazladır. Ancak sonradan gelen infazların uzaması, tutuklamalara itirazların ve temyiz başvurusu sonucu beklenmesi uzamaya neden olmuştur. Devletin, kişinin davranışı ile meydana gelen uzamalardan sorumlu olmadığı belirtilmiştir. "*Kolompar v Belçium*" (Series A, Volume 235-C; Application No 11613/85) European Court of Human Rights (1993) 16 EHRR 197, 24 septembar 1992. http://www.hrcr.org/safrica/arrested_rights/kolompar_belgium.html (E.T. 16.10.2010)

[74] Adil yargılanma hakkı-Madde 6

"1. Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.
2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.
3. Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir:

Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;

Savunmasını hazırlamak veya gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak;

Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacının yardımından yararlanmak ve eğer savunmacı tutmak için mali olanaklardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek;

d) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağırılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek;

e) Duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak."

Adil yargılanma hakkının, suçluların geri verilmesi ile ilgili iki yönü bulunmaktadır. Geri verme usulünün uygulanmasında ve suçlunun geri verilmesi durumunda yapılacak yargılamada bu hakkın ihlal edilip edilmeyeceği sorundur.

Geri verme usulünün uygulanması, adil yargılanmayı düzenleyen AİHS anlamında (madde 6/1), ne “*medeni hak ve yükümlülükler*” ne de “*cezai suçlama*” (ceza davası) olmadığından, maddede belirtilen unsurlarla uyumlu olması gerekmemektedir.

“*Mahmutkulav and Askarov v. Turkey ve Fraydun Ahmet Kordian v. Turkey*” kararında AİHM, suçluların geri verilmesi usulünün, AİHS anlamında (madde 6/1) bir dava olmadığını, bu nedenle adil yargılanma hakkı ile ilgisinin bulunmadığını belirtmiştir.^[75]

Diğer yandan suçlunun geri verileceği ülkede yapılacak yargılamanın adil yargılanma hakkı çerçevesinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Adil yargılanma hakkı ile ilgili MvSHS (madde 14/3) veya AİHS’nde belirtilen (madde 6/3), asgari sanık haklarının karşılanması gerekmektedir. Suçluyu talep eden devlette, öncelikle iç hukukunun bu hakları karşılaması ve ayrıca fiilen uygulanması gereklidir.

“*Cox v. Canada*” kararında BM İnsan Hakları Komitesi, bu kişinin geri verilmesi durumunda yapılacak yargılamada MvSHS’nin adil yargılanma hakkına ilişkin hükümlerine (madde 14) ve hukuk önünde eşitlik hakkına (madde 26) yönelik gerçek riskin mevcut olup olmadığını incelemiştir. Komite, devletin iç hukuku ve uygulamasının MvSHS’ne uygunluğunu dikkate almıştır. Bu hakların ihlal edildiğine karar verilebilmesi için, başvuruçunun, özellikle haklarının büyük ihtimalle ilgili devlet mahkemeleri tarafından ihlal edileceğini ortaya koyması gerektiğini belirtmiştir.^[76]

“*Drozd and Janousek v. France and Spain*” kararında, AİHM de, kişinin geri verilmesi talep olunan devletin, geri verilecek kişiyi adil yargılanma hakkının ihlal edileceği açıkça belli olan bir devlete geri vermesi durumunun sorumluluk gerektirdiğini belirtmiştir.^[77]

[75] Başvuranlar, geri verme ile ilgili Türkiye’deki Mahkemede dosyadaki tüm belgelere ulaşamadıklarını ve haklarındaki suçlamanın niteliğine karşı iddialarını ortaya koyamadıklarını belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ifade etmişlerdir. AİHM kararında, ayrıca geri verme işleminin durdurulması hakkında verilen tedbir kararının dava sonuna kadar uygulanmadığı gerekçesiyle bireysel başvuru hakkının (madde 34) ihlal edildiğine karar vermiştir. Kararda, başvuruçuların işkenceye uğrayacağı iddiasında kabul edilmemiştir. TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, a.g.e., s. 270; EKŞİ, a.g.m., s. 2828.

[76] “*Cox v. Canada*”, Communication No. 539/1993, U.N. Doc. CCPR/C/52/D/539/19930 (1994). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/html/vws539.htm> (E.T. 16.10.2010)

[77] “*Drozd and Janousek v. France and Spain*”, ECHR, 26.6.1992. http://stari.iusinfo.si/EUII/EUCHR/dokumenti/1992/06/CASE_OF_DROZD_AND_JANOUSEK_v._FRANCE_AND_SPAIN_26_06_1992.html (E.T. 16.10.2010)

b. Gıyabi Yargılama ve Geri Verme

Bir davada kişinin kendisini savunması için gerekli imkanlara sahip olması şarttır. Bu bağlamda kural olarak gıyabi yargılama yapılmaması gerekmektedir. Bazı ülkelerde sanığın gıyabında yargılama yapılmakta ve mahkumiyet kararı verilmektedir. Gıyabi yargılama sonucu verilen mahkumiyet kararının infazı amacıyla suçlunun geri verilmesi talep edildiğinde, yargılamanın, AİHS’nde (madde 6/3) yazılı güvencelere uyularak yapılmış ve karar verilmiş olması gerekir. Bu şekilde gıyabi mahkumiyet kararı verilmemişse, geri verme talebinin reddedilmesi gerekir.

“*Colozza v. Italy*” kararında AİHM, kişinin mahkeme huzuruna çıkma hakkının engellenmemesi gerektiğini ve AİHS’nde (madde 6/3) yazılı güvencelerin, adil yargılanma ilkesinin temel unsurları olduğunu ifade etmiştir.^[78]

SİDAS’ne Ek 2 No. lu Protokol’de (madde 3) “Akit taraflardan birinin diğer bir akit taraftan, bir kimsenin gıyabında verilmiş bir mahkumiyetin veya tutuklama kararının infazı için iadesini istemesi halinde, talep edilen taraf, karara yol açan soruşturmada, suçla itham olunan bir kimseye tanınması gereken asgari savunma haklarının tanınmadığı görüşünde ise, bu nedenle iade talebini reddedebilir. Bununla birlikte, talep eden tarafın, iadesi istenilen kişiye savunma haklarını teminat altına alacak şekilde yeniden yargılanma hakkı verileceğine dair yeterli görülecek teminatı^[79] vermesi halinde, iade talebi yerine getirilecektir. Bu karar, talep eden tarafı, mahkum edilen kişinin itirazda bulunmaması halinde söz konusu mahkumiyetin infazı veya aksi halde bu kişi hakkında soruşturma yapılması için yetkili kılacaktır...”

“*Medenica v. Switzerland*” kararında AİHM, sanığın mahkemeye gelmesinin, mahkeme tarafından dinlenmesi açısından büyük önem taşıdığı gibi, hakkındaki

[78] AİHM’nin, gıyabi yargılama (in absentia) konusu ile ilgili bu davada, dolandırıcılık suçundan itham olunan sanığın, adresinde bulunamaması sebebiyle, Roma Yerel Mahkemesi, sanığın kaçak olduğunu belirtip, gıyabi yargılama sonucu 6 yıl hapis cezası vermiş ve karar kesinleşmiştir. Bu kişi daha sonra yakalanmış ve yargılamaya itiraz etmiş, ancak itirazlar reddedilmiştir. Cezaevinde bu kişi öldükten sonra, eşi itirazda bulunmuştur. AİHM, delilleri değerlendirerek verdiği kararında, ceza yargılamasının yapılmasının şartlarının mevcut olmadığını, mahkemenin tebligat yapmadığını, bu konuda gereken araştırmaların yetersiz olduğunu, gösterilen adreslerde, o anda yaşamadığı, Roma polisinin başka bir suç için yaptığı araştırmalarda yeni adresini tespit ettiğini, bu durumun 6. maddede güvence altına alınan hakların kullanımını temin etmek için taraf devletlerin göstermeleri gereken çabalarla bağdaştırılmasının mümkün olmadığını, gösterilen olayların suçlananın mahkeme huzuruna çıkma hakkının engellendiği ve 6. maddenin ihlal edildiğini belirtmiştir. ECHR, “*Colozza v. Italy*”, 12.2.1985. <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/e4ca7ef017f8c045c1256849004787f5/fb5ff64dd9df8e3c1256640004c23b3?OpenDocument> (E.T. 16.10.2010)

[79] Türkiye, Protokolü onaylarken, gıyapta yargılanmış olan hükümlüye, talep etmesi halinde yargılamanın yeniden yapılması hakkının verileceğini açıklayıcı beyanda bulunmuştur. 25.09.1991 tarih ve 3732 sayılı R.G.

iddia ve delillerin doğruluğunu araştırmak, lehte delilleri ortaya koymak, mağdurun ifadesi ve tanıkların beyanlarını karşılaştırması için şart olduğunu, bu nedenle sanığın mahkeme duruşmalarına katılmasının engellenmesine sebebiyet verilmesinin, AİHS'in (madde 6/3) ihlali olduğunu belirtmiştir.^[80]

"*Einhorn v. France*" kararı da bu konuda ilginçtir.^[81] Başvurucu hakkında ABD'de, insan öldürme suçundan dolayı gıyabi yargılama sonucu ömür boyu hapis cezası verilmiş, daha sonra bu başvurucu Fransa'da yakalanmış, geri verme talebi sonucunda Bordo Mahkemesi, mahkumun mahkemede bizzat veya vekili tarafından savunma yapma imkanı verilmeden gıyabi yargılama yapıldığı gerekçesiyle 1997 yılında geri verme talebini reddetmiş ve bu kişiyi serbest bırakmıştır. Bu karardan sonra Pensilvanya kanunlarında değişiklik yapılarak gıyabi mahkumiyet durumunun yargılamanın yenilenmesi nedeni olduğu kabul edilmiştir. Bunun üzerine ABD, yargılamanın yenileneceğini, savunma hakkının tanınacağını ve ölüm cezası verilmesi halinde uygulanmayacağına dair güvence vererek, yeniden geri verme talebinde bulunması üzerine, Bordo Mahkemesi geri verme talebini kabul etmiştir. AİHM, bu olayda AİHS'nin (madde 6) ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Yargılamanın gıyabi yapılması sorunu ile ilgili önemli başka konular BM İnsan Hakları Komitesi'nin baktığı olaylarda da yer almaktadır. Özellikle "*Daniel Monguya Mbenge v. Zaire*" kararında,^[82] sanığın bizzat duruşmalara katılımıyla mahkeme kararı verilmesinin, sanığın ya kendisi veya müdafii aracılığıyla savunma hakkının MvSHS'nin (madde 14/3) gereği olduğu hatırlatılarak, maddede^[83]

[80] ECHR, "*Medenica v. Switzerland*", 14.6.2001 <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/1d4d0dd240bfec7ec12568490035df05/6b81dc7d349d51ffc1256a6c00383e1b?OpenDocument> (E.T. 22.10.2010)

[81] ECHR, "*Einhorn v. France*", 16.10.2001. [http://www.echr.coe.int/Eng/EDocs/2001SURVEY\(COURT\).pdf](http://www.echr.coe.int/Eng/EDocs/2001SURVEY(COURT).pdf); http://en.wikipedia.org/wiki/Ira_Einhorn (E.T. 22.10.2010)

[82] "*Daniel Monguya Mbenge v. Zaire*", Communication No. 16/1977, U.N. Doc. CCPR/C/OP/2 at 76 (1990). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/newscans/16-1977.html> (E.T. 22.10.2010)

[83] Adil yargılanma hakkı-Madde 14

"1. Herkes mahkemeler ve yargı yerleri önünde eşittir. Herkes, hakkındaki bir suç isnadının veya hak ve yükümlülükleri ilgili bir hukuki uyumsuzluğun karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir. Davayı izleyenler ve basın mensupları, demokratik bir toplumdaki genel ahlak, kamu düzeni (ordre public) veya ulusal güvenlik nedeniyle veya tarafların özel yaşamlarının menfaatinin gerektirmesi halinde veya mahkemenin görüşüne göre aleniliğin adaletin gerçekleşmesine zarar vereceği özel şartların kesinlikle gerektirdiği ölçüde, duruşmalardan tamamen veya kısmen çıkarılabilir; ancak bir ceza davasında veya hukuk davasında verilen hüküm, gençlerin menfaati veya aile uyumsuzlukları veya çocuğun velayeti ile ilgili davalar aksini gerektirmedikçe aleni olarak tefhim edilir.

2. Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir.

yer alan konularda ve başka durumlarda, sanığın mahkeme sürecine katılımına imkan verilmediği takdirde gıyabında mahkum edilemeyeceği, bazı durumlarda sanığa önceden suçlama hakkında bilgi verilmesine ve usulüne uygun olarak mahkemeye davet edilmesine rağmen duruşmalara katılmaktan kaçınması durumunda gıyabi yargılamanın yapılabileceğini; bununla beraber, gıyabi yargılama yasağı kuralının, adil yargılanma hakkı ile ilgili hükümlerin etkin şekilde uygulanması için hangi adımların atılmasının gerektiğini içermekte olduğunu ifade etmiş ve önceden sanığa, kendisiyle ilgili yapılan “suçlamalar hakkında bilgi verilmesi” için (madde 14/3-a), yargılamaya katılmasa da, ona yargılamanın yapılacağı yer ve zaman hakkında bilgi verilmesi ve katılımı için davet yapılmasını gerektirdiğini, aksi takdirde, suçlanan kişiye özellikle, savunmasını yapma ve bunun için yeterli süre imkanı (madde 14/3-b) verilmemiş olmakta, avukat yardımı ile savunma hakkından (madde 14/3-d), aleyhine tanıkları sorguya çekme hakkından (madde 14/3-e) yoksun kalmakta olduğu belirtilmiştir.

“*Ali Maleki v. Italy*” kararında BM İnsan hakları Komitesi, gıyabi yargılamaya dayalı mahkumiyetlerin, yargılamanın yenilenmesi sebebi olmasının adil

3. Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimsenin bu isnadın karara bağlanmasında, tam bir eşitlik içinde asgari şu haklara sahiptir:

- a) Hakkındaki suç isnadının niteliği ve nedenleri konusunda ayrıntılı bir şekilde ve anlayabileceği bir dilde derhal bilgilendirilme;
- b) Savunmasını hazırlamak ve kendi seçtiği avukatla görüşmek için yeterli zamana ve kolaylıklara sahip olma,
- c) Sebepsiz yere gecikmeden yargılanma,
- d) Duruşmalarda hazır bulundurulma ve kendisini bizzat veya kendi seçeceği bir avukat aracılığıyla savunma eğer avukatı bulunmuyorsa sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirilme; adaletin yararı gerektirdiği her durumda kendisine bir avukat tayin edilme ve eğer avukata ödeme yapabilecek yeterli imkanı yoksa, ücretsiz olarak avukat tayin edilme;
- e) Aleyhindeki tanıkları sorguya çekme veya çekirme ve lehindeki tanıkların mahkemeye çıkmalarını ve aleyhindeki tanıklarla aynı koşullarda sorguya çekilmelerini sağlama,
- f) Mahkemede konuşulan dili anlamıyor veya konuşmuyorsa, bir çevirmenin yardımından ücretsiz olarak yararlanma,
- g) Kendisini suçlandırmaya veya bir suçu itirafa zorlanmama.

4. Küçüklerin yargılanmasında küçüklerin yaşlarını ve rehabilitasyonlarını iletmemeyi göz önünde tutacak bir yargılama usulü izlenir.

5. Bir suçtan ötürü mahkum olan bir kimse, mahkumiyetinin ve aldığı cezanın daha yüksek bir yargı yeri tarafından hukuka göre incelenmesini isteme hakkına sahiptir.

6. Bir kimse bir suçtan ötürü nihai bir kararla mahkum olduğunda ve bu mahkumiyeti adli hata bulunduğu gerekçesiyle bozulduğunda veya kendisi bağışlandığında, eğer mahkumiyet kararının verildiği tarihte bilinmeyen olayların ortaya çıkarılmamış olmasının nedenleri kısmen veya tamamen kendisine yüklenilebileceği kanıtlanmadıkça, bu tür bir mahkumiyetin sonucu olarak ceza çeken bir kimseye hukuka uygun olarak tazminat ödenir.

7. Bir ülkenin hukukuna ve ceza yargılama usulüne uygun olarak daha önce kesin biçimde mahkum olan veya beraat eden bir kimse aynı suçtan ötürü ikinci kez yargılanamaz ve cezalandırılmaz”

yargılanma hakkının gereği olduğunu belirtilmiştir.^[84] Komite, eski kararlarına dayanarak, (Mbenge v. Zaire kararı) giyabi yargılamada, daha önce bu kişi hakkında yapılan suçlamalara karşı bilgi verilmesi ve yargılamaya katılmak için davet edilmesinin MvSHS'nin (madde 14) gereği olduğunu, giyabi yargılama yapıldığı sırada taraf devletin, adil yargılanma hakkına uygun olarak davanın görülmesinin temini için, bu şartları yerine getirdiğini göstermesi gerektiğini belirtmiştir. Komite'ye, mahkemenin böyle hareket ettiği ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. Komite tarafından belirtilen, adil yargılanma hakkının diğer önemli yönü de, ulusal hukukta, giyabi yargılamada verilen mahkumiyet kararına karşı yargılamanın yenilenmesi yolunun açık tutulması gerektiğidir. Mahkum vekilinin bu konuda yaptığı başvuru reddedilmiştir. Bu davada, yargılamanın yenilenmesi hakkı da verilmemiştir. Bu yüzden adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, sanık hakkında yapılan yargılamaya katılımının sağlanmasının adil yargılanma hakkının güvencesi olmasından yola çıkarak kural olarak giyabi yargılama öngörülmemiştir. (Madde 63)^[85]

Giyabi yargılama sonucu verilen mahkumiyetlerden dolayı geri verilmenin sınırlandırılması, ayrıca iki taraflı antlaşmalarda yer almaktadır. Özellikle ABD ile İsviçre arasındaki geri verme antlaşmasında (madde 7), giyabi yargılama sonucu mahkumiyet hükmü verilmişse talep olunan devlet, talep eden devletin verdiği güvenceleri yeterli görmez ise, geri verme talebinin reddolunabileceği belirtilmiştir.^[86]

Bundan başka ulusal kanunlarda da, giyabi mahkumiyet durumunda infazın yerine getirilmesi ile ilgili bazı sınırlamalar getirmektedir. CMK'da (madde 193, 195) kural olarak sanığın giyabında duruşma yapılamayacağı gibi bu durumda özgürlüğü bağlayıcı mahkumiyet hükmü de verilemez.

[84] 1988 yılında İtalyan mahkemesi tarafından giyabi yargılama yapıp 10 yıl hapis cezası verilen İran vatandaşı, 1991 yılında Kaliforniya'da yakalanmış, İtalya tarafından geri verme talebinin değerlendirilmesi beklenirken 7 ay tutuklu kalmış, ancak 1992 yılında Eyalet Mahkemesi, geri verilmeye itiraz edilmesi sonucu mahkumu serbest bırakmıştır. Buna rağmen mahkum İtalya topraklarından İran'a gitmek isterken İtalya tarafından yakalanmıştır. Sonradan bu kişi BM İnsan Hakları Komitesi'ne başvurarak mahkum olmasının haksız olduğunu, uyuşturucu satıcılarını tanımasının bir telefon görüşmesine dayandırılması nedeniyle giyabında mahkum olmasına itiraz etmiştir. "*Ali Maleki (represented by his son, Kambiz Maleki) v. Italy*", Communication No. 699/1996, U.N. Doc. CCPR/C/66/D/699/1996 (27 July 1999). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/session66/view699.htm> (E.T. 22.10.2010)

[85] Giyapta (in absentia) yargılama, hiçbir koşul altında Statü'de düzenlenmemektedir. SHABAS A, Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş (Çeviren Gülay Arslan), s. 181. <http://www.amnesty.org.tr/ai/belgeler> (E.T. 22.10.2010)

[86] Extradition Treaty With Switzerland, 1995. <http://www.assetrecovery.org/kc/node/cc539144-a342-11dc-bf1b-335d0754ba85.0;jsessionid=EF088646506BCD5DA478340883099A34> (E.T. 22.10.2010)

Yargı organları tarafından bakılan bir çok davada gıyabi mahkum edilen kişilerin geri verilme durumuna olumsuz yaklaşılmıştır. Alman Anayasa Mahkemesi,^[87] yargılamanın asgari uluslararası hukuk standartlarına uygun olması gerektiğini belirterek, hukukun üstünlüğü ilkesi gereği sanığın, sadece devletin ona karşı yürüttüğü sürecin objesi olamayacağı, devletin bu tür işlemleriyle insan onurunun zedelenebileceği, özellikle kişinin özgürlüğünü ciddi şekilde ihlal eden ceza yargılamasında kendisine yöneltilen suçlamalara karşı cevap verebilme, davaya etki edebilme, delillerini sunabilme ve davanın bütün yönlerine bakılabilmesini isteme iktidarında olması gerektiğini, bunların Anayasa'nın gereği olduğunu, gıyabi yargılamalarda, bu standartların yerine getirilmesi gerektiği, kişiye, yargılama konusu hakkında bilgi ve haber verilmediğinden, kendisini savunma imkanından yoksun bırakıldığından geri vermenin uygulanması durumunda olayın özelliği ve ciddi olumsuz sonuçları dikkate alınarak geri verme kararının durdurulmasına karar verilmiştir.

4. Aile Yaşamına Saygı Hakkı

Geri vermeye konu kişi ile evlilik, nişanlılık veya diğer bir bağlılık durumu, geri vermeye engel olmamakla birlikte çok istisnai şartlarda AİHS'nde^[88] güvence altına alınan, “*aile yaşamına saygı hakkının*” ihlaline^[89] neden olabilir. Örneğin, 2002 tarihli sınır dışı etme ile ilgili, “*Amrollahi v. Danimarka*” kararında^[90] AİHM, AİHS (madde 8/2)^[91] anlamında kamu düzenin korunması

[87] Kanada vatandaşını Milan Mahkemesi, gıyabında mahkum etmiş, daha sonra geri verilmesi talep edilen bu kişi Frankfurt'ta yakalanmış ve Mahkeme tarafından 1983 yılında geri verme kararı kabul edilmiştir. Daha sonra bu kişi Alman Anayasa Mahkemesine başvurmuş, Anayasa'nın ihlal edildiğini iddia etmiştir. Anayasa Mahkemesi, geri verme kararını kabul eden mahkemenin, İtalya'da gıyaben yargılanıp yargılanmadığını incelememiştir. Extradition following Conviction by Trial conducted in absentia in Italy. BVerfGE 63, 332 2 BvR 315/83 http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=579 (E.T. 22.10.2010)

[88] Madde 8 “1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.”

[89] SİRMEN Sedat, “*Yabancıların Türkiye'den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar*”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 67, Sayı 3, Ankara 2009, s. 38. Aile yaşamının, sadece eşleri değil anne, baba, çocuklar ve hatta uzak akrabalar ile birlikte yaşamayı da kapsayacağını, Hollanda'da yaşayan eşinden boşanmış yabancının, kızı ile bağlantısının kopacağı nedeniyle Hollanda tarafından verilen sınır dışı etme kararını AİHM'in (madde 8) ihlali olarak görmüştür.

[90] TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, a.g.e., s. 276-278. Danimarka'da oturum izni alıp oranın vatandaşı ile evlenen ve bu evliliğinden bir de çocuğu olan İran vatandaşı, işlediği bir suç nedeniyle İran'a sınır dışı edilme kararı verilince itirazda bulunarak, eşinin ve çocuğunun kendisiyle İran'a gidebileceğinin beklenemeyeceğini, aile fertleriyle ilişkisinin kopacağını bu yüzden aile yaşamına saygı hakkının ihlaline neden olduğunu ileri sürmüştür.

[91] Madde 8/2 “*Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç*

ve suçun önlenmesi gibi meşru bir amacın izlendiğinde tereddüt olmadığını, ancak bu hakka müdahale edilebilmesi için uygulanacak kararın müdahale ile izlenen amaca karşılık orantılı olması gerektiğini belirterek, aile yaşamına saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

“*Amekrane v. U.K.*” kararında Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, bir Fas’lı bir kişinin İngiltere’ye verilip idam edilmesi sonucu bu kişinin eşinin yaptığı başvuruda, geri verme işleminde aile yaşamına saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.^[92]

işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.”

[92] “*Amekrane v. United Kingdom*”, 1973, Y.B. Eur. Conv. on H.R. 356 (1973) (Eur. Comm’n H.R., App. No. 5961/72).YILMAZ, age, s. 9. (E.T. 22.10.2010) Fas ordusundaki görevli bir subay, Fas Kralına karşı bir suikast girişimine karıştıktan sonra Ceblitarık’a kaçmış ve İngiltere’ye sığınmıştır. İngiltere, Fas’ın geri verme talebi üzerine kısa bir sürede karar vererek bu kişiyi geri vermiş ve orada bu kişi idam edilmiştir.

SONUÇ

Suçluların geri verilmesi kurumunun günümüzdeki ilerleme yönlerinden biri de insan haklarının korunması ile ilgilidir. Geri verme hakkında talep işleme konulmadan önce kişiye uygulanan özgürlükten yoksun etme, bunun süresine, suçlamaya karşı itiraz hakkı tanınması ve bu gibi konuların uluslararası sözleşmelere ve iç hukuk mevzuatına uygun olması gerekmektedir.

Uzun süre suçlanan kişiye, uluslararası hukukta savunmaya ihtiyacı olan ve haklara sahip suje gibi değil, geri verilmenin objesi gibi bakılırdı. Ancak, ikinci dünya savaşından sonraki dönemde, insan haklarının korunması konusundaki gelişmeler, devletlerin suçluların geri verilmesiyle ilgili anlayışlarını değiştirmeye zorlamıştır. Artık suçlanan kişi, hakları devlete bağlı, geri verilme sürecin konusu gibi değil, uluslararası hukukla güvence altına alınmış hak sahibi özne gibi değerlendirilmektedir. Suçluların geri verilmesinin uygulanması bugünkü hali ile insan haklarıyla ilgili evrensel ilkelere de uyulmasını beraberinde getirdiğinden daha geniş kapsama ulaşmıştır.

Uluslararası yargı kurumlarında ve insan haklarına önem veren ülkelerde, sanık veya mahkumların geri verilmesiyle ilgili uluslararası yükümlülükler dikkate almaktadır. Diğer söyleyişle, talep olunan devlet, talep eden ülkede sanık veya mahkumun haklarının ihlal edilmesi şüphesinin varlığı halinde geri verme talebini reddedebilmektedir. Ölüm cezasının uygulanması riski, kötü muamele, işkence v.s. suçluların geri verilmesinin uygulanmasına ciddi etki yapmaktadır.

Ülkemizde ölüm cezasının kaldırılması, AİHM ve Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı tanınması, 765 sayılı mülga TCK'na göre suçluların geri verilmesi bakımından insan haklarına önem veren 5237 sayılı TCK kabul edimesi olumlu gelişme olmasına rağmen insan haklarının ayrıntılı düzenlendiği müstakil bir suçluların geri verilmesi kanununun olmaması bir eksikliklerdir.

TCK'nda (madde 18), "... (3) Kişinin, talep eden Devlete geri verilmesi halinde ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleyle maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebepleri varsa, talep kabul edilmez." hükmü ile ayrımcılık yasağı ilkesi ile işkence ve kötü muamele riskinin bulunduğu talep eden devlete suçlunun geri verilmemesi gerekmektedir.

Aynı maddenin devamında, "... (4) Kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi, geri verme talebi hakkında bu madde ve Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verir..." denilmekle, geri verme talebi hakkında karar verilirken uluslararası sözleşmelerin dikkate alınacağı açıkça belirtildiğinden, bu sözleşmelerin yalnızca suçluların geri verilmesi hakkındaki sözleşmeleri değil aynı zamanda insan haklarına ilişkin sözleşmeleri de kapsayacak şekilde geniş yorumlanması ve insan haklarına ilişkin sözleşmelerin

kanundan üstünlüğü Anayasa hükmü (Anayasa 90/son) olduğundan öncelikle uygulanması gerekir.

Suçlunun geri verileceği devlette insan hakları ihlali riski mevcut veya suçluya yönelik yargısal güvencelerin (etkili başvuru, özgürlük güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı v.s.) sağlanamayacağı durumlarda geri verme taleplerinin reddi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

BİÇEN Gürkan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde İşkencenin Önlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2001.

DOĞRU Osman, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C. 3-4, İstanbul 2008.

ERGÜL Ergin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uygulaması, Ankara 2004.

KAYA İbrahim, Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk, USAK Yayınları, Ankara 2005.

SHABAS A., Uluslararası Ceza Mahkemesine Giriş (Çeviren Gülay Arslan), s. 181. <http://www.amnesty.org.tr/ai/belgeler> (E.T. 22.10.2010)

TEZCAN Durmuş/ERDEM M. Ruhan /ÖNOK R. Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, Ankara 2009.

YAVUZ Mehmet, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nde ve Türk Ceza Hukuku'nda İşkence Yasağı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

YILMAZ Alia, Uluslararası Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul 2001.

Makale ve Dergiler

ARTUK Mehmet Emin, "Ölüm Cezası", Ceza Hukuku Makaleleri, İstanbul 2002.

DURAK Cenk Alp, "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi", Ankara Barosu Dergisi, Sayı 4, 1999.

EKŞİ Nuray, "İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye'den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller" İstanbul Barosu Dergisi, C. 82, Sayı 6, İstanbul 2008.

FEYZİOĞLU Metin, "Anglo-Sakson ve Anglo-Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu", AÜHFED, C, 44, Sayı 1, Ankara 1995.

FEYZİOĞLU Metin, "Ölüm Cezası Üzerine Düşünceler ve Anayasa Değişikliği İle 4771 Sayılı Kanun'un Getirdiği Yeni Düzenlemeler", http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_68.htm (E.T. 12.12.2009)

GEMALMAZ Mehmet Semih, "Türkiye'de Ölüm Cezasının Kaldırılması: Son Gelişmeler", Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı 8, Eylül 2006.

GÖÇER Mahmut, "Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Anayasa Kavramı", AÜSBFD, C. 57 Sayı 2, http://www.politics.ankara.edu.tr/index.php?bil=bil_dergi&ciltno=57&sayino=2 (E.T. 18.12.2009)

GÖREN Zafer, "Yaşama Hakkı ve Ölüm Cezası", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 5, Sayı 10, Güz 2006/2.

KARAOSMANOĞLU Fatih, "Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması: Türkiye'nin Tespit Edilen Sorunları ve Çözüm Önerileri" <http://www.abchukuk.com/makale/makale28.html> (E.T. 18.12.2009)

NICKEL R., "Extradition, Human Rights and the Public Order", Germ. L.J. 2003, Vol. 4, No 12.

SİRMEN Sedat, "Yabancıların Türkiye'den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar", Ankara Barosu Dergisi, Yıl 67, Sayı 3, Ankara 2009.

ŞENOĞLU Fuat, "İşkence Yasağı ve Türk Mevzuatı", http://www.turkhukuksitesi.com/makale_516.htm (E.T. 18.12.2009)

ŞENSOY Naci, "Siyasi Suçlar", İÜHFD, C. XVII, Sayı 1-2, İstanbul 1951.

TURHAN, Faruk, "Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları", www.hukuk.sdu.edu.tr/.../alman-iade-hukuku-ve-turkiye-indirmek-icin-tik (E.T.2.2.2013)

ÜNVER Yener, "Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi ve Türkiye", *Anayasa Yargısı Dergisi*, No 17, Ankara 2000.

"Amekrane v. United Kingdom", 1973, Y.B. Eur. Conv. on H.R. 356 (1973) (Eur. Comm'n H.R., App. No. 5961/72).

Inter-American Court of Human Rights Series, A. Advisory Opinion OC-8/87 of 30 January 1987, Habeas Corpus in Emergency Situation.

İNTERNET

"Ali Maleki (represented by his son, Kambiz Maleki) v. Italy", Communication No. 699/1996, U.N. Doc. CCPR/C/66/D/699/1996 (27 July 1999). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/session66/view699.htm> (E.T. 22.10.2010)

"Chitat Ng v. Canada", Communication No. 469/1991, U.N. Doc. CCPR/C/49/D/469/1991 (1994). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/html/dec469.htm> (E.T. 12.10.2010)

"Bozano v. France", <http://www.unhcr.org/refworld/country,,ECHR,,ITA,,4029fa4f4,0.html> (E.T. 12.10.2010)

"Colozza v. Italy", ECHR, 12.2.1985. <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/e4ca-7ef017f8c045c1256849004787f5/fb5ff64dd9df08e3c1256640004c23b3?OpenDocument> (E.T. 16.10.2010)

"Cox v. Canada", Communication No. 539/1993, U.N. Doc. CCPR/C/52/D/539/1993 (1994). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/html/vws539.htm> (E.T. 16.10.2010)

"Daniel Monguya Mbenge v. Zaire", Communication No. 16/1977, U.N. Doc. CCPR/C/OP/2 at 76 (1990). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/newscans/16-1977.html> (E.T. 22.10.2010)

"Drozdz and Janousek v. France and Spain", ECHR, 26.6.1992. http://stari.iusinfo.si/EUII/EUCHR/dokumenti/1992/06/CASE_OF_DROZD_AND_JANOUSEK_v._FRANCE_AND_SPAIN_26_06_1992.html (E.T. 16.10.2010)

"Einhorn v. France" ECHR, 16.10.2001. [http://www.echr.coe.int/Eng/EDocs/2001/SURVEY\(COURT\).pdf](http://www.echr.coe.int/Eng/EDocs/2001/SURVEY(COURT).pdf); http://en.wikipedia.org/wiki/Ira_Einhorn (E.T. 22.10.2010)

"Ismail Alan v. Switzerland", Communication No. 21/1995, U.N. Doc. CAT/C/16/D/21/1995 (1996). <http://www1.umn.edu/humanrts/cat/decisions/CATVWS21.htm> (E.T. 21.8.2010)

"Jabari v. Turkey", www.echr.coe.int./ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database (E.T. 12.10.2010)

"Kindler v. Canada", Communication No. 470/1991, U.N. Doc. CCPR/C/48/D/470/1991 (1993). <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/html/dec470.htm> (E.T. 12.12.2009)

"Kolompar v Belgium", (Series A, Volume 235-C; Application No 11613/85) European Court of Human Rights (1993) 16 EHRR 197, 24 september 1992. http://www.hrcr.org/safrica/arrested_rights/kolompar_belgium.html (E.T. 16.10.2010)

“Medenica v. Switzerland”, ECHR, 14.6.2001 <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/1d4d0dd240bfee7ec12568490035df05/6b81dc7d349d51ffc1256a6c00383e1b?OpenDocument> (E.T. 22.10.2010)

“Mutombo v. Switzerland”, Communication No. 13/1993, U.N. Doc. A/49/44 at 45 (1994) <http://www1.umn.edu/humanrts/cat/decisions/catD-Switzerland94.htm> (E.T. 21.8.2010)

“Quinn v. Franse”, ECHR, 22 March 1995. <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4158297d4.pdf> (E.T. 16.10.2010)

BM İnsan Hakları Komitesi'nin 250/1987 No.lu kararı ve General Comment No 6 [7] <http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/ic.ocalan-turkiyedavasi.htm&query=iade%20geri%20verme#fm> (E.T. 12.12.2009)

ECHR, http://stari.iusinfo.si/EUII/EUCHR/dokumenti/2001/02/CASE_OF_BENSAID_v._THE_UNITED_KINGDOM_06_02_2001.html (E.T. 21.8.2010)

Extradition following Conviction by Trial conducted in absentia in Italy. BVerfGE 63, 332 2 BvR 315/83 http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=579 (E.T. 22.10.2010)

Extradition Treaty With Switzerland, 1995. <http://www.assetrecovery.org/kc/node/cc539144-a342-11dc-bf1b-335d0754ba85.0;jsessionid=EF088646506BCD5DA478340883099A34> (E.T. 22.10.2010)

Recommendation No. R (80) 9 of the Committee of Ministers to member states concerning extradition to states not party to the European Convention on Human Rights Recommends the governments of member states <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/978-92-8716076-8.pdf> (E.T.12.12.2009)

http://en.wikipedia.org/wiki/Murray_v_United_Kingdom (E.T. 12.10.2010)

http://www.adh-geneva.ch/RULAC/pdf_state/Lesotho-Fugitive-Offenders-Act-No-38-of-1967-.pdf (E.T. 18.12.2009)

http://www.coe.int/t/e/human_rights/awareness/7.special_projects/key_case_law_extracts_turkish.pdf (E.T. 12.12.2009)

<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=820518> (E.T. 3.7.2009)

http://www.ttb.org.tr/eweb/istanbul_prot/2.html (E.T. 18.12.2009)

<http://www.unhcr.org/refworld/category,LEGAL,,,SGP,3ae6b707c,0.html> (E.T. 18.12.2009)